

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління
закладом освіти

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
ЖИВІ ТРАДИЦІЇ УГОРСЬКОГО ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА
ЗАКАРПАТТЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ТВОРЧІСТЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Нодь Отілія Аттілівна
Студентка IV-го курсу
Освітня програма: Дошкільна освіта
Спеціальність: 012 Дошкільна освіта
Рівень вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол № _____ / 202_

Науковий керівник:

Габода Єва Бейлівна

ст. викладач

Завідувач кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та
управління закладом освіти:

Біда Олена Анатоліївна

доктор педагогічних наук, професор

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 202_

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

**Кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління
закладом освіти**

**Кваліфікаційна робота
Живі традиції угорського декоративно-прикладного мистецтва
Закарпаття та його вплив на творчість дітей дошкільного віку**

Рівень вищої освіти: бакалавр

Виконавець: студентка IV-го курсу

Нодь Отілія Аттілівна

освітня програма: Дошкільна освіта

спеціальність: 012 Дошкільна освіта

Науковий керівник: **Габода Єва Бейлівна**

ст. викладач

Рецензент: **Тягур Василь Михайлович**

кандидат педагогічних наук

Берегове
2025

**Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola**

**Pedagógia, Pszichológia, Tanító, Óvodapedagógia, Oktatási Intézményvezetés
Tanszék**

**KÁRPÁTALJA MAGYAR DÍSZÍTŐMŰVÉSZETÉNEK ÉLŐ
HAGYOMÁNYA, ANNAK ÓVODAI VONATKOZÁSAI**

Szakdolgozat

Készítette: Nagy Otília

IV. évfolyamos Óvodapedagógia

szakos hallgató

Témavezető: Gabóda Éva

adjunktus

Recenzens: dr. Tyahur László

a neveléstudományok kandidátusa

ЗМІСТ

ВСТУП	6
I. ХАРАКТЕРИСТИКА УГОРСЬКОГО НАРОДНОГО ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА	8
1.1. Історичні шари декоративно-прикладного мистецтва	10
1.2. Галузі народного декоративного мистецтва	12
1.3. Декоративне мистецтво Закарпаття - Берегі ткацтво	20
1.4. Закарпатська традиція розписування яєць	25
1.5. Плетіння кошиків, різьблення, народне гончарство на Закарпатті	26
II. ПОЯВА НАРОДНОГО ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА В ОСВІТНІХ ПРОЦЕСАХ ДИТЯЧОГО САДКА.....	29
2.1. Формування уставки на збереження народних традицій у дитячому садку	30
2.2. Аспекти народного декоративного мистецтва, пов'язані з дитячим садком.....	31
2.3. Галузі народного декоративного мистецтва в дитячому садку.....	32
2.4. Роль декоративно-прикладного мистецтва в естетичному вихованні	34
2.5. Особливості ознайомлення дітей раннього віку з декоративно-прикладним мистецтвом	35
2.6. Вікові особливості художнього виховання в дошкільному закладі.....	38
III. ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАСТОСОВНОСТІ НАРОДНОЇ ДЕКОРАТИВНОЇ ІЛЮСТРАЦІЇ В ДИТЯЧОМУ САДКУ	43
3.1. Цілі, гіпотези та методи дослідження	43
3.2. Місця дослідження.....	48
3.3. Презентація результатів дослідження	51
ПІДСУМОК	56
РЕЗЮМЕ	58
ЛІТЕРАТУРНЕ ПОСИЛАННЯ	60
ДОДАТКИ	

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS.....	6
I. A MAGYAR NÉPI DÍSZÍTŐMŰVÉSZET JELLEGZETESSÉGEI	8
1.1. A díszítőművészet történeti rétegei.....	10
1.2. A népi díszítőművészet ágai	12
1.3. Kárpátalja díszítőművészete - a beregi szőttes	20
1.4. Kárpátalja tojásdíszítő hagyománya	25
1.5. Csuhéfonás, faragás, népi fazekasság Kárpátalján.....	26
II. A NÉPI DÍSZÍTŐMŰVÉSZET MEGJELENÉSE AZ ÓVODAI NEVELÉSI FOLYAMATOKBAN.....	29
2.1. A néphagyományörző szemlélet alakítása az óvodában	30
2.2. A népi díszítőművészet óvodai vonatkozásai	31
2.3. A népi díszítőművészet ágai az óvodában	32
2.4. A díszítőművészet szerepe az esztétikai nevelésben.....	34
2.5. A kisgyermek megismertetésének sajátosságai a díszítőművészettel	35
2.6. A művészeti nevelés életkori sajátosságai óvodáskorban.....	38
III. A NÉPI DÍSZÍTŐ JELLEGŰ ÁBRÁZOLÁS ALKALMAZHATÓSÁGÁNAK VIZSGÁLATA AZ ÓVODÁBAN	43
3.1. A kutatás célja, hipotézisei, módszere	43
3.2. A kutatás helyszínei	48
3.3. A kutatás eredményeinek bemutatása	51
ÖSSZEGZÉS.....	56
PE3IOME	58
HIVATKOZOTT IRODALOM	60
MELLÉKLETEK	

BEVEZETÉS

Napjainkban a gyorsuló világ maga után vonta a modernitás eszméjét, ezáltal népművészetünk lassan átalakul. Szakdolgozatom témájául azért választottam ezt a témakört mert úgy gondolom, hogy már az óvodai nevelésben helyet kell, hogy kapjon a népművészet és azon belül is a népi díszítőművészet. Fontosnak tartom, hogy már kisgyermekkorban megismertessük a gyermekkel a hagyományokat, szokásokat, hogy majd később ők is természetesnek érezzék azok szükségességét, és majd tovább tudják ők is adni a megélt élményeket a saját gyermekeiknek.

A népi díszítőművészet a hagyományok által formálódik és egy adott közösség ízlésvilága által létrejött tevékenység. Különleges helyet foglal el az emberi kultúra gazdag hagyományai között a népi díszítőművészet, amely sokszor összefonódik egy község történelmével, környezetével. Kárpátalja népi díszítőművészete egyedülálló és gazdag hagyományokkal, mintákkal, motívumokkal rendelkezik.

A dolgozat aktualitását abban látom, hogy nekünk fiatalabb nemzedéknek kötelességünk a hazánk, népünk, magyarságunk kultúráját, szépségét, értékét megőrizni és továbbadni a következő nemzedék számára. Kiemelt szerepünk van ebben, nekünk óvodapedagógusoknak, hiszen az óvodáskor a legfogékonyabb időszak egy gyermek életében, s mert már ekkor meg kell ismertetni, megszerettetni a hagyományokat, a népi kultúrát a gyermekekkel. Az óvodában meg kell ismertetni a gyerekekkel a díszítőművészet ágait, s majd az iskolában kell őket a hagyományörzésre, az esztétikai ízlés fejlesztésére, illetve a nemzetiség tudat kialakítására nevelni.

A művészeti nevelés az egyik formája az óvodában annak, hogy megvalósítható legyen a hagyományápolás, a művészet iránti érdeklődés felkeltése és a díszítőművészeti ágak alkalmazhatóságának kipróbálása.

Szakdolgozatom három fejezetre tagolódik: az első fejezetben vizsgálom szakirodalom alapján a magyar népi díszítőművészetet és Kárpátalja díszítőművészetének élő hagyományait, a második fejezetben azt vizsgálom, hogy hogyan jelenik meg a díszítőművészet az óvodai nevelési folyamatokban, a harmadik fejezetben a népi díszítő jellegű ábrázolás alkalmazhatóságát vizsgálom a Forgolányi és a Fertősalmási óvodákban.

Két hipotézisre keresem a dolgozatom kutatási részében:

1. A népi díszítőművészeti foglalkozások segítik a gyermekek finommotorikus készségeinek fejlesztését, mely nagyon fontos az iskola-alkalmasság szempontjából.

2. A népi díszítőművészet bizonyos ágai jól beilleszthetők az óvodai tevékenységterületekbe.

A dolgozat megírásához és az első két fejezet összeállításához használt legfőbb szakirodalmak a következők: Balassa Iván – Ortutay Gyula (1979) – Magyar néprajz: a magyar népi díszítőművészet történeti rétegeinek és ágainak a megismerésében volt segítségemre. Bucherna Nándorné - Faust Dezső - Zadravec Teréz (1998) – Néphagyományőrzés az óvodában: a néphagyományok óvodai alkalmazhatóságát vizsgálja és annak fejlesztő hatásait. Dancs Krisztina (2014) – A beregi szőttes múltja és jelene című tanulmánya a szövés technikáit, a mintamotívumokat, és a beregi szőttes keletkezését mutatja be. Az óvodai módszertani megközelítést az Óvodai Nevelés Alapprogramja, a Já u szvityi (Я у світі) című, Ukrajnában elfogadott nevelési program alapján fogalmaztam meg (Kononko, 2019).

Szakdolgozatom célja, hogy felfedjem Kárpátalja díszítőművészetének hagyományait. Megvizsgáljam óvodai alkalmazhatóságát bizonyos díszítőművészeti ágaknak és azok fejlesztő hatását a gyerekekre nézve.

I. A MAGYAR NÉPI DÍSZÍTŐMŰVÉSZET JELLEGZETESÉGEI

A magyar népművészet körébe tartoznak a hagyományosan díszített tárgyak, eszközök, illetve ide soroljuk a népköltészet alkotásait, a népzene és a néptáncot is. Ezt az elnevezést csak a néprajztudományban használják, mert néprajzkutatóink, a közhasználatban pedig a népi díszítőművészetet (faragások, szöttek, hímzések, kerámia) értik. Ma azonban a mint népművészetet ismerjük, amelynek egyik fontos ága a népi díszítőművészet.

Többször nem önálló alkotást hoz létre a hagyományos népi díszítőművészet, hanem az általánosan használt tárgyakat különböző módon díszíti, ezáltal kötő lehet a gazdagon mintázott szöttekből, a hímzés valamilyen ruhadarabot díszít vagy a színes berakású ostornyél, mely a pásztor legtöbbet használt eszköze, a cserépedényeket többé-kevésbé mintázták, melyből ittak, főztek vagy akár tejet tartottak benne. Az utóbbi évtizedekben fejlődésen esett át, ezért a népi díszítőművészetet népi iparművészetnek is nevezzük (Balassa - Ortutay, 1979).

A népi díszítőművészet történeti képződmény, amely a gazdasági és társadalmi körülményeket mutatja be. Az utóbbi két évszázadból ismerjük a fejlődését, egy-egy tárgy maradt fent az előző korokból. A parasztság a környezetét igyekezett díszíteni, színeztetett tárgyakkal gazdagabbá és szebbé tenni. A jobbágyfelszabadítást követően a parasztság bizonyos része, már drágább alapanyagokkal próbálta a népi díszítőművészetet kivirágoztatni. A népi díszítőművészet hanyatlásnak indult a két háború közt.

A népi díszítőművészet sokrétű ezáltal a vizsgálása nehéz feladat. Általános esztétikai szempontból kell értékelni az alkotásokat, vagy alkotócsoportokat. Minden alkotást a korának megfelelően kell vizsgálni társadalmi, földrajzi, illetve etnográfiai szempontok alapján. Néhány népi díszítőművészeti ág társadalmi rétegekhez, osztályokhoz kapcsolódik (Balassa - Ortutay, 1979).

A népi díszítőművészet alkotásait kisebb-nagyobb közösségek használják, ellenőrzik és fejlesztik is egyaránt. Néhány díszítő tevékenységet a hagyományok és a minták alapján el tudtak végezni, bizonyos vidékeken nem csak a szövéshez értettek az asszonyok, hanem a faragás művészetét is ismerték. Szinte minden faluban akadt olyan faragó, kinek keze alól kerültek ki a legszebb fejfák, legdíszesebb kapuk. A parasztok közül kerültek ki a legkiválóbb faragók, kisebb tárgyakat díszítettek.

A kisiparosok a parasztság számára dolgoztak. A takácsok, tímárok különböző ruhaalapanyagokat állítottak elő, míg a szűcsök, szűrszabók varrtak és hímeztek, bundákat,

ködmönöket virágoztak. A molnárok saját maguknak építették a malmaikat. Név nélkül alkottak a díszítőművészet mesterei.

Vannak olyan művészi alkotások, amelyeknek maga a formája művészi, akármilyen díszítmény nélkül. Ezek a különböző tányérok, famozsarak, gyékényből készült magtartó, kenyérkosarak, méhkasok, vesszőből készült szekér. A népi díszítőművészet többségében díszített használati tárgy, amelyen a motívumok általában belső tartalmakat is kifejeznek.

Az élet nagy fordulóihoz eseményeihez kapcsolódnak a népi díszítőművészet alkotásai, mint a gyerek születésére szőtt kendő, vagy a jegykendő. Minden alkalom megvan a saját mintája, tárgya, a lakodalmakra kendőket készítenek, a temetésre halotti terítőt. A fejfák faragási mintáin az is megmutatkozik, hogy férfi vagy nő nyugszik ott, de akár a foglalkozásának jelölésére is utaltak a faragással. Ezeket a jelképeket minden közösség ismer és értékeli. Az egész paraszti életet átszőtték ezek a jelképek (Domanovszky, 1981).

A színeknek is egy jelképrendszere alakult ki a parasztságnál. A fiatalokat a világos, élénk színek jelképezték, míg az idősebbeket a sötétebb. A népviseleten vehető észre, ahogyan az élénk színű ruhák fokozatosan alakulnak a korral barnára, majd teljes feketébe mennek át. A színek jelentéseit a körülmények határozzák meg. A piros szín a fiatalokhoz kapcsolódik, de a fiatalok halálát is jelképezi, bizonyos területeken fehérben gyászoltak az idős asszonyok. A jelképek a népi műveltséghez tartoznak, ezzel együtt alakulnak és változnak.

Az ösztönösség határozza meg a népi díszítőművészet alkotásmódját, amely a hagyományokban is megjelenik, például a falpingáló asszonyok, a fal díszítésénél nem osztják be, hanem úgy alakítják az egymáshoz kapcsolódó elemeket, hogy az egész területet betöltsék. Az esztétikai szabályokat betartják, törekednek a szimmetriára. Az élénk, tiszta színeket kedvelik és az erős ellentéteket, mint a vörös árnyalatai, a feketét, a kéket, néha és csak újabban a sárgát, a zöldet és a lilát. A magyar díszítést az erőteljesség, határozottság és az élénk képzelőerő jellemzi, a színezés kiemeli a kompozíció tagoltságát.

A magyar népi díszítőművészet az utóbbi években újra virágzásnak indult és újra élesztette azokat az ágait is, amelyek már rág feledésbe kerültek. Több vonatkozásban is különbözik, mint az elődje ez a belső tartalmában mutatkozik meg. Ma már tudatosan alkotnak, az ismert formakincset továbbfejlesztették a mai élet jelképeivel. A technika és az alapanyag változott. A használati tárgyakat, melyeket valamilyen munka elvégzésére vagy tárolásra lehetett felhasználni felváltotta dísz, mely városi lakásokat díszít. Próbálták

a modern használati dolgokat a népi díszítőművészet hagyományos vagy új motívumaival ellátni. Ezáltal helyes a népi iparművészeti elnevezés.

Azon alkotások, melyek a képzőművészet és a díszítőművészet egyesítik a népi díszítőművészet határán húzódnak. Az üvegfestés ide tartozik, mely a templomok freskóit, táblaképeit rusztikusan utánozzák. Néhány paraszttehetség megpróbálja az őt körülvevő világot lefesteni ezt naiv művészetnek nevezzük (Balassa-Ortutay, 1979).

1.1 A díszítőművészet történeti rétegei

Az utóbbi két évszázadot ismerjük leginkább a magyar népi díszítőművészetből. Elődeink nagy előszeretettel használták a természeti környezetükben fellelhető alapanyagokat. Ismerték ezek megmunkálását, tartósságát, használatban való viselkedését. Leletek igazolják, hogy a honfoglalás korából tárolási célra nyírfakéregből készítették az edényeket, dobozokat. Az összeillesztése és formája arra utal, hogy a tárgy funkciója volt a fontos, nem pedig a díszítése. Ugyan akkor ismert a szarvasagancs lőportartó egyik típusa, amelynek hasonló változatát só tárolására használták. E tároló edényeken látható számos minta, díszítmény. A só- és rühzsírtartókra a sámánizmus szertartásait karcolták és azt idézi elő, melyet a múlt század végén és századunk elején az alföldi pásztorok készítettek. Őseink bőrből és fémből készítettek olyan eszközöket, amelyben a tűzgerjesztéshez szükséges és apróbb kézi eszközöket tartottak, illetve a ivóeszközöket faragtak és díszes csontlemezekkel borították nyergeiket.

A reneszánsz elemeiből, motívumaiból és művészi alkotásmódjából a népi díszítőművészet sok mindent megőrzött ez a XVI-XVII. század ún. virágos reneszánsza, mely néhány helyen még a XVIII. század elejére is kiterjedt. Erdélyben őrződött meg leginkább a népi díszítőművészet napjainkig. Itália felől érkezett a reneszánsz, és ekkor jelennek meg a szegfű, a gránátalma, a cserepes virágtő és a nagykígyósnak nevezett minták. A szötteken, fazekas edényeken, kályhacsempéken és a pásztorfaragásokon is megjelennek ezen minták. Mikor az ország és magyar nép három részre szakadt, akkor terjedtek el, a nehéz időszak ellenére formálódott és alakult a magyar paraszti kultúra (Balassa - Ortutay, 1979).

Néhány reneszánsz motívum még napjainkban is él a népi díszítőművészet egyes ágain, az olasz indamotívum merevségét néha könnyed bájjal oldja fel a magyar alkotó, de van, hogy a dunántúli faragványokon, székeken tömöríti. A virágtőmotívum a kalotaszegi varrottások közé illeszkedik be a legjobban, de más anyagok közt is megtalálható.

Erdélyben kedvelik a csúcsaikra állított négyszögből készített mintákat. A szemlélő számára a reneszánsz csillagelemeit a hímzéseken és szötteken úgy köti össze, hogy csillagpalásnak tűnik. A székely hímzéseken és szötteken is láthatunk reneszánsz elemeket (Balassa - Ortutay, 1979).

A reneszánszsal egy időben a török hatás is elérte a népi díszítőművészetet legtöbbször nem is lehet a kettőt elválasztani, mivel az olasz reneszánsz is nyúlt a bizánci forrásokhoz, melyből a törökök is merítettek ötleteket. A törökök által megszállt területeken török fazekasok, tímárok, szücsök tevékenykedtek és árulták díszítményeiket. A főurak udvarában is dolgoztak török hímző asszonyok, akik növényi mintákat varrtak a finom alapanyagokra, s a velük együtt dolgozó magyar jobbágyasszonyok is elsajátították ezáltal a motívumokat (Balassa - Ortutay, 1979).

A magyar népi díszítőművészetben a barokk, a rokokó és a klasszicizmus stílusok is megjelentek, de nem hagytak maguk után olyan nyomot, mint a reneszánsz. A XVIII. század második felében találkozunk barokk stílusú faragott hátú parasztszékekkel a Dunántúlon, a festett bútorokon is felfedezhető, a szötteken és hímzéseken ritkán találjuk a nyomát. A barokk monumentális építészet a magyar falvakban elterjedt. A templomok, kastélyok és kúriák is ebben a stílusban épültek. A rokokó és klasszicizmus a magyar Alföld népi építészetében fedezhető fel.

A környező népek díszítőmotívumai is hatással volt a magyar népi díszítőművészetre. A XVIII-XIX. században a délszláv hatást érvényesült, ez a kerámiában és a hímzésben mutatkozott meg, de legkülönöbben a népi ékszerekben. A csipkében, szöttekben a szlovákok és a felföldi németek kiemelkedők, portékáikat messze Alföldre, Erdélybe szállították, ahol megvették és utánozták ezeket a motívumokat. A morva pásztorok a spanyolviasszal történő díszes technikát hozták magukkal, melyet pásztoraink hamar elsajátítottak (Domanovszky, 1981).

A magyar népi díszítőművészetnek a hatások és táji tagolódás ellenére is van egysége, melyet az alkotó és a használó is könnyen felismer. Ezek az egyszerű és tiszta színek a kék, piros és fekete használata. Legtöbbször nem is keverik őket, hanem egyedül használják. A múlt század felében kezdődött a nagy kiszínesedés, akkor is csak bizonyos területeken. A díszítményeket nem zsúfolták túl, a szabad területekkel a szépségét igyekeztek kiemelni. A díszítmények zsúfolása egy évszázaddal ezelőtt kezdődött el, ma már annyira fejlődött, hogy az egész felületet teljesen elborítják díszítményekkel, virágokkal. Ezek olyan vonások, melyek megkülönböztetik a magyar népi díszítőművészetet, más népek alkotásaitól (Balassa-Ortutay, 1979).

1.2 A népi díszítőművészet ágai

A magyar népi díszítőművészet ágait az anyag és technika alapján tudjuk megkülönböztetni (Balassa - Ortutay, 1979).

Fafaragás

A fa az egyik leghosszabb ideig élő élőlény, mely a kővel együtt használati eszközként jelen volt már az őskorban. Fából készült a kőbalta nyele. Az első eszközök a bunkók és a köveken csiszolt hegyes dárdák voltak. Nyílveesszőt és íjat készítettek, majd később már használati tárgyakat is. A pásztorok faragtak, eleinte csak geometriai motívumokat, majd már hiedelemviláguk, környezettük állatai és növényei is megjelentek a faragásokon (Bede, 2017).

A fa minden részét fel lehet használni valamire a gyökerétől egészen a faháncsig. Faragással, véséssel és karcolással dolgoztak. Tárgyak szerint csoportosították őket. A legnagyobb méretű faragások az épületekhez kapcsolhatóak (kapufélfák, ablakkeretek). Faragtak szerszámokat, ostor nyelet vagy akár a szekérrúdja, saroglyára is. A nők használati eszközeiket mindig faragással díszítették. Faragással, karcolással és véséssel díszítették az apróbb tárgyakat is, mint a borotvatartót, kanalat, sótartót, fogast, gyertyatartót vagy tükröt (Bede, 2017).

A faragás alapanyagát tekintve többféle lehet. Legkiválóbb a fa erre a célra, viszont a csontot és a szarut is lehet faragni.

A pásztorokat tartották a legkiválóbb faragóknak a régi időktől kezdve. Nekik több idejük volt, mint a dolgozó cselédségnek vagy a parasztembernek. Mikor a jószág legelt, pásztor elővette a bicskáját egy darab fát és faragott, mindezt titokban kellett végeznie, mert a földesúr nem nézte jó szemmel a művészkedő pásztort.

A fa és a csont (szaru) volt a faragópásztorok alapanyaga. A pásztor legtöbbet használt tárgya is fából készült: a gazdag díszítésű bot, ostornyél, juhászkampó, baltanyél, kásakeverő, bicskanyél, tükörtartó, ivóedény, borotvatok, gyufatartó, furulya, pipaszár. A súlykolót, mángorlót, fali sótartót és a gyermekjátékokat is fából faragja. A szarvat természetes formájában használják fel kürt, ivótülök és kaszakő-tok készítéséhez. A sótartó, rühzsírtartó, gyufatartó elkészítéséhez már a szarvat szét kell fűrészelni.

Erdélyben a geometrikus elemeket használják díszítésként, a Dunántúl, a Felföldön és a Tiszántúl három különböző stílus alakult ki (Balassa - Ortutay, 1979).

A XVIII. század végétől ismerjük a dunántúli parasztfaragásokat. Véséssel díszítettek és geometrikus jellegűek. A múlt századtól a karcolásokat olajjal kevert korommal, puskaporral vagy faggyúval kenték be, ami kiemelte a díszítmény vonalait. A spanyolozással a múlt század első negyedében találkozunk, amikor a vésett díszítéseket befele mélyülő árkokká szélesítették és tüzes kés fokával beletömködték a fekete, a zöld a kék és a piros spanyolviaszt, majd az érdes felületet zsurlófüvel vagy üvegdarabokkal lecsiszolták és átkenték méhviasszal. A viaszozás technikáját a múlt század végétől kiszorította a domború faragás, amely a teljes területet igyekezett kitölteni. Az alkotók környezetét, egész világát tükrözik a dunántúli parasztfaragások (Balassa - Ortutay, 1979).

A felföldi palóc pásztorok közül a juhászok a legkiemelkedőbbek a faragás terén. Az ivópohárt készítik el legtöbbször, melyet csanaknak hívnak és a paraszt emberek használati tárgya. Az ivópohár nyelét díszítik ki kígyó, kutya vagy akár bárány alakúra is formázzák. A pohár oldalát fákkal, virágokkal vagy paraszti jellemek díszítik. Ólommal, cinnel és ónberakással díszítik a botokat, baltanyeleket. Fémet öntenek a fa kivésott, csipkeszerű vájatába, majd lecsiszolják.

Az Alföldön a pásztor a szőlős- és gyümölcsöskertek szilvafáit használta az ostor nyeléhez. Díszítését csonttal, rézzel és kaucsukkal végezték, melyből figurákat vágtak ki és a fába sülyesztették és rézszeeggel biztosították oda. Ezen technikával díszítik az ostor nyelet, botot, fokosa és balta nyelét. A legtöbb darabon rajta van a készítője neve, vagy monogramja és a készítés évszáma (Balassa - Ortutay, 1979).

Nagy múltra tekint vissza a tiszántúli szaru- és csontfaragás. A díszítményeket a pásztor bicskája hegyével karcolja, majd a kiemelkedő részeket sárgára festi. Motívumai geometrikusak, néha növényi indások, s csak ritkán találkozunk olyannal, amelyen pászortárgyak, jelenetek vagy ábrázolások láthatóak. A szürke magyar szarvasmarha szarvát növényi és geometrikus mintákkal díszítik. A pásztorok a juh vagy a kutya csontjából faragott gyöngyöket készítettek, a szíjukat mértanias csontkockákkal díszítik.

A fésűs a szaru hivatásos mestere. A nyugati országokból hozták a mintákat. A legszebb fésűket az asszonyok a kontyukban hordták. A mintákat papírra rajzolták és onnan másolták át a szarura, majd szerszámokkal kivágták. A mester az adott divatnak megfelelően igyekezett készíteni a fésűket (Balassa - Ortutay, 1979).

A palóc pásztorbútorokat többnyire fenyőfából készítették, és áttört, faragott keményfa betélapokkal – ún. „táblákkal” – díszítették. Ezek a táblák gyakran ember- és állatalakos jeleneteket ábrázolnak, amelyek a pásztorok mindennapi életét elevenítik meg.

Láthatjuk rajtuk például a disznókat legeltető vagy birkákat őrző pásztorokat, a vadászó erdészt, a szántóvetőt, az arató parasztokat, de még lakodalmas jeleneteket is.

A palóc pásztorbútorok díszítésének egyik legáltalánosabb motívuma a vágató huszárok, menetelő honvédek és csatázó katonák ábrázolása, amelyeket gyakran lendületesen, élénk érzékkel örökítettek meg. Az ilyen jelenetek különleges, étellel teli hangulatot kölcsönöznek ezeknek a bútoroknak (Lengyel, 1954).

Bútorművészet

A faragáshoz értő parasztember is eltudta készíteni a legegyszerűbb bútorokat. XVII-XVIII században már voltak asztalosmesterek a mezővárosokban akik a környékbeli parasztságot látták el (Domanovszky, 1981).

Faragott és ácsolt technikával készültek a legrégebbi magyar parasztbútorok. A festett bútorokat a parasztok a XVIII. századtól ismerték. A Dunántúlon az ácsolt ládának szögletes fedele volt, melynek négy sarkán egy-egy szarv található. Díszítése körzővel készült legtöbbször, de volt vonalas is, feketére színezték. Palócföldön domború fasarkokra építették a tetőt és nem raktak rá szarvat. A palócok által faragott bútorok nem régeik és az első készítőik a pásztorok voltak. A székek, lócák váza puhafából készült és abba helyezték a faragott táblákat, melyeken különböző jeleneteket ábrázoltak.

A Dunántúlon keményfából faragták a bútorokat és egyszerű berakással díszítették, ezzel jelezve az úri osztályhoz való tartozást (Domanovszky, 1981).

Festettbútor-készítő központok alakultak ki a magyar nyelvterületen. Komáromban a láda elejét mélyítéssel faragják és a virágok, csokrok is helyet kaptak rajta, melyeket halvány színekkel festettek. Hódmezővásárhelyen a bútorok alapja sötét volt, legtöbbször sötétkék, amelyen a piros virágok uralkodnak, néhol sárga szegélyezéssel, zöld levelek a sötét háttérbe beolvadnak. A miskolci és egri bútorfestés közel áll egymáshoz. Barna vagy vörös alapszínre vörös-zöld-sárga-fehér-kék tarka virágcsokor vagy koszorú kerül. Sátoraljaújhely bútorainak alapszíne a fekete, melyen cserépből, ládából kinövő virágcsokor a motívum (Balassa - Ortutay, 1979).

Szöttek

A szövés egy olyan tevékenység, melynek során kézi vagy gépi eljárással fonalat dolgoznak fel. A szövés lényege, hogy derékszögben keresztezik a fonalakat egymással és hogy legyen tartása, összefűzik őket, s a széleiket eldolgozzák (Bede, 2017).

A szöttek kenderből, lenből és gyapjúfonalból készül. Általában a legkiválóbb anyagokat használják fel, mivel ez díszített vászonféle az asszony címere és több darabja is valamilyen különleges alkalomra kell. A vászon szövését a falusi asszonyoknak tudniuk

kellett. A hímes szötteket a vékonyra font fonalakból készítették legtöbbször piros pamut beszövessel. A lakás díszeként és ünnepi alkalmakkor használták. Csak az ügyes asszonyok értettek ehhez, a takácsoktól tanulták meg a mintás szövést (Bucherna-Faust-Zadravecz, 2005).

A magyar szöttek alapszínei a piros és a kék, néha társult hozzá más szín is. A szövés technikájával a derékszögű díszítményeket könnyű elkészíteni, ezért ferdeszögbe szokták állítani a díszítményeket, hogy jobban érthető legyen a minta. Arra törekednek, hogy a minták jól felismerhetőek legyenek, például a vászonba szőtt rózsza, vagy egy retek.

A szövés technikája nem nehéz, viszont a díszítése már annál inkább. Először a vásznat kell felszedni, hogy a minták szépek és szimmetrikusak legyenek. Ezt a feladatot egy gyermek is el tudja végezni, a nyüstöt irányíthatja a felnőtt kívánsága szerint (Balassa - Ortutay, 1979).

Több vidéken kapcsolódik a szöttek díszítménye közé a rojtkötés, amely hatásában a csipkéhez közelít. Kézi csomózású rojtokkal díszítik az abroszok, kötények, törölközők és a komakendők széleit. Időigényes feladat, sokszor annyi időbe kerül az elkészítése, mint maga a szövés, mert geometrikus motívumok és kicsi szélességűek.

Takácsoknak nevezik a céhes szövőmestereket, akik már a XIV-XV. században Magyarországon is voltak, a mesterség titkait őrizték. Valaki csak akkor takács ha jól elsajátította a szövést minden fogását és erről egy szép darabbal tanúbizonyságot tett. Vándorútra keltek és járták az országokat, és új mintákat tanultak meg, melyet könyvekben rögzítettek. Ezen mintákat a parasztasszonyok is megismerték, mivel a fonalat a takácsokkal szövették vászonra.

Bizonyos vidékeken a parasztasszonyok a díszes, mintás szövés kitűnő mesterei voltak. A sárközi asszonyokhoz más falvakból is fordultak mintáért vagy már kész szötteért. Maguknak készítették a len- és kenderfonalakat a századforduló előtt, ezt követte a pamut, melyet már korábban is használtak szövéshez. A piros színt használták leginkább, később néhány kiegészítő szín is hozzájárult. Szélesebb és keskenyebb csíkokat használtak, s a közte lévő sima szövött részt jól kiemelte a mintákat. Virág, csillag, madárka mintákat is használtak. A párnahuzatokon, törölközőkön és kendőkön lehetett megfigyelni a díszes szöttek mintákat (Balassa - Ortutay, 1979).

Somogy és Baranya is gazdag a szöttek terén. Több nemzetiség él együtt, a délszlávok gyapjú szöttek mintái különböznek a magyarok szötteitől.

A palócok szöttese mai napig is élnek és helyenként gyapjúfonalat is használtak. A kék, zöld és rózsaszín is elterjedt századunkban a piros mellett, mely csíkonként

váltakozva különleges színt kölcsönöz. A bodrogi szőttek lazábbak, a gazdaság érzékeltetését próbálják közvetíteni a szőttes minták által, íme néhány: retkes, lóherés, gereblyés, cseresznyés, láncos stb. Általában a minta jellemző a szövőasszonyra. A szabolcsi és szatmári szőttek is pirosak, a fehér alapot kevés helyen lehet látni. Sűrűre szövik a mintákat, hogy nehezen lehessen a díszítőelemeket megkülönböztetni (Balassa - Ortutay, 1979).

A felhasznált anyag alapján a szövetek három csoportra oszthatók:

- Vászonszövés- legelterjedtebb, a takácsok végzik.
- Gyapjúsövés- nyers vagy festett gyapjúsálakból készítik a szőtest.
- Csipkeszövés- a vászonszövésen belüli minták megnevezése (Bede, 2017).

Hímzések

A hímzés egy olyan díszítőeljárás, mellyel az alapanyagra - textilre, bőrre - tűvel viszik fel a fonalat vagy néha fémszálat. A mintát az anyag felületén a vezetett fonat adja, mivel az anyagot a varrás során mindkét irányba át kell szúrni. A szövéstől annyiban tér el, hogy az eljárás nem alkotja magát az anyagot. A díszítés egyik legrégebbi módja (Bede, 2017).

A magyar népi díszítőművészet egy leggazdagabb ága a hímzés. Két csoportra osztják őket. Az egyik nagyon közel áll a szőttekhez, mivel a mintát a sima szőttesbe szálszámolással varrják be. Ez a keresztzetes vagy a szálán varrott hímzés, melyet könnyű összetéveszteni a szőttel, mert az elemei geometrikusak. A szabadrajzú hímzések nincsenek alapanyaghoz kötve, ezáltal a hagyományos elemeknek és az alkotó képzeletének is sokkal több lehetősége van az alkotásra.

A hímzést a gyermeklányok is gyakorolhatták, de igazán jó hímző csak az, aki a motívumokat tudja variálni, vagy képes valami újat formálni, tervezni. Az ilyenek már készítenek másoknak bizonyos darabokat vagy akár férjhez menő lányok egész kelengyáját is elkészítik valamilyen ellenszolgáltatás fejében. Az íróasszonyok azok, akik már a hozott alapanyagra díszítményeket rajzoltak, melynek a kivarrását, már kevésbé tehetséges és gyakorlattal rendelkezők is el tudták végezni (Balassa - Ortutay, 1979).

Az ünnepélyesebb használati tárgyakat hímezték, mint a népviseletet s annak is csak azon felületeit, ahol jól lehet látni ezeket. Ez jellemző a párnavégekre, kendőkre, takarókra, mert bármennyire díszesek ezek, mégis mindegyiknek van egy meghatározott feladata. Az alapanyagot eleinte maguk szőtték, majd a későbbiekben a megvásárolták szőtest, a fonalat melyet hímezték növényi festékekkel színezték házilag, de volt olyan vidék is,

amely a kereskedőktől vásárolta meg. Öltésfajtái: keresztöltés, szálán varrott, lapos öltés, hurok- és láncöltés.

A magyar hímzés szerkezet sokféle elv alapján érvényesül. A legáltalánosabb a hármas tagozódás: a főmotívum a díszítendő felület közepén helyezkedik el hosszanti irányban elnyúlva, ezt lezárja alul és felül egy-egy vékony és felül többnyire a vászon felé nyitott csík a mesterek (Balassa - Ortutay, 1979).

A hímzésekben használt színeknek megvan a saját tulajdonsága.

Zöld- természet színe, a nyugalmat, a megújulást, a reményt és az egyensúlyt jelképezi. Frissítő és nyugtató hatású, mivel a sárga és a kék keveréke.

Kék - nyugtat és a szemre jó hatása van. A hűséget, a hitet és a hagyományt szimbolizálja.

Sárga- jókedvre derít, méregtelenít, enyhíti a depressziót. A kíváncsiság színe, tükrözi a boldogságot, az örömet, és a szabad korlátok nélküli élet vágyát.

Narancssárga- meleg szín, vidámságot kelt, élénkít, a pozitív energiák áramlását segíti. Sugározza az örömet, boldogságot. Az életkedvet visszahozza, a koncentrációképeséget növeli.

Barna- a fa színe, mely tükrözi a biztonságot, állandóságot, melegséget.

Ibolya- a meleg vörös és a hideg kék keveréke, lehet nyugtató vagy nyugtalanító hatása is. Ábrándozó, vágyakozó, melankolikus szín.

Szürke- egyhangúságot, visszahúzódást tükröz.

Fehér- semlegesség, tisztaság és a rend színe. Sugallja az ártatlanságot, a jóságot és az érzelmeket.

Fekete- a bűn, az éjszaka, a halál, a szerencsétlenség színe. Ha nagy területen van nyomasztó hatású.

A hímzéseken és szövéseken nem csak motívumoknak, hanem a színeknek is van mondanivalója (Pirigyi, 2017).

Népi kerámia

A népi kerámia formáját, színét és díszítését tekintve a magyar népi díszítőművészet egyik leggazdagabb ága (Balassa - Ortutay, 1979).

A honfoglalás előtt a magyarak bőrből vagy fából készítették az edényeiket.

A fazekasmesterek az agyag feldolgozásának minden lépését jól ismerték. Maguk bányászták és finomították az agyagot, majd korongon formázták, díszítették, végül kiégették. A legtöbb kerámia mindennapi használatra készült, de különleges alkalmakkor használt vagy lakásdíszítésre szánt, díszesebb darabokat is készítettek.

A fazekasmesterek mindig olyan alkotók voltak, akik szekéren vándorolva, vásárokat járva látták el portékáikkal a környező területeket. Gyakran nem pénzért adták el az edényeiket, hanem gabonával fizettek értük: az edényt egyszer vagy kétszer megtöltötték, attól függően, milyen volt a minősége és a díszítettsége. Az állandó, közvetlen kapcsolat a vásárlókkal lehetővé tette, hogy az igényeik megjelenjenek az edények méretében, rendeltetésében, sőt a színeiben és díszítésében is. Ez a folyamatos visszajelzés nagyban befolyásolta a fazekas központok fejlődését (Balassa-Ortutay, 1979).

A használati edényeket, nem öntötték le mindig teljesen mázzal, hanem hagyták eredeti színében vagy egyszerű hullámvonalas mintával díszítették. Ilyen például a vászonedény ebből készült korsóba hordták a vizet, mert hidegen hagyta, a töltött káposztát is ilyen edénybe főzték meg a kemencébe. A fekete edény mikor kiszárad lekenik olajból, petróleumból és denaturált szeszből készült folyadékkal, amit ha megszáradt posztódarabbal fényeznek. Kisebb nagyobb kavicsokkal, virágokkal, madár- és galambmotívumokkal díszítik (Domanosky, 1981).

A mesterek egy településen belül sem végeztek egyforma munkát. A fazekasok vagy gölöncsérek készítik a legegyszerűbb használati tárgyakat: a lábost, fazekat, sütőket, virágcserpet vagy csirkeitatókat. A tálások és korsósok már elékelőbb mesternek számítottak. A tálakon kívül köcsögöket, perselyt, kulacsokat és boros- pálinkás bütökösöket is el tudtak készíteni.

Kályhacsempéket is tudtak készíteni a fazekasok. Alig díszítették a bögrés, kupás kemencéket. A tányér formájú négyszögletű csempéket, már gazdagon díszítették. Volt olyan amit korongoztak, de az is előfordult, hogy a mintát fából kifaragták és abba nyomkodták bele az agyagot (Balassa - Ortutay, 1979).

Fémművesség

A kovácsok, lakatosok a mesterei a fémművességnek, magyar és cigány kezéből is egyaránt kerültek ki kiváló alkotások. Legegyszerűbb munkaeszközeiket is díszítették általában egy tulajdonjeggyel, amit a szénavágóba, szőlőmetszőbe is beleütött. Egyszerűbb minták voltak, mint a néhány vonásból álló csillag, elnagyolt szív, kereszt vagy akár a félhold. Véséssel és poncolással is készítettek gazdagon mintázott díszítményeket. A baltákat rézzel vagy féمبرakással mintázták.

Több eszközt előbb megöntöttek, majd díszítették, ilyen például a sárgaréz csat. Az állatok nyakában lévő csengőt ezzel fogatták oda, kétfelé néző madár volt a díszítőeleme. Leccsiszolták és a szebb területek tovább díszítették virágos, indás, vonalas mintákkal. A juhászkapók a legszebbek az öntvények közül (Balassa - Ortutay, 1979).

Olyan tárgyakat és készítettek, melyeket használnak, de dísznek számítanak, ilyenek a guzsalszegek, guzsalytűk. Fogasokat, fedőtartókat is készítettek hordóabroncsból, hidegen munkálták meg őket, bevágásokkal díszített levél vagy virág alakokat formáztak. Néha állat is került rá kakas vagy akár madár is akik egymást nézik. A házormokra csillag, félholdmotívumokat készítettek, mely a református vallásra utalt, míg a díszített kereszt a katolikusra.

A magyar népviseletekhez a fém ékszerek is tartoznak, fülbevalók, karkötők, nyakékek és gyűrűk (Balassa - Ortutay, 1979).

Bőrművesség

A bőr a szíjgyártók, csizmadiák és szűcsök munkájának alapvető anyaga volt. A szíjgyártók díszes lószerszámokat készítettek belőle, a csizmadiák különféle lábbeliket, míg a szűcsök hímzéssel és rátétekkel díszített bőr- és szőrmeködmönöket, valamint subákat alkottak (Bucherna-Faust-Zadravecz, 2005).

A mestere a bőr feldolgozásának a szíjgyártó. Lószerszámokat varr leginkább, melyet gazdagon díszít. A sallang az egyik legfontosabb eleme, melyet több módon cifráz, így a fekete bőrre rátéteket varr, piros, sárga és néha a zöld színe jól kiemeli a minta formját. Néha a sallangok széleit formázzák valamilyen alakra és lyukak belevágásával alkotnak egy egész kompozíciót (Balassa - Ortutay, 1979).

Tojásdíszítés

Ezen díszítőművészeti ág tele van hiedelmekkel és szokásokkal. A termékenység szimbóluma tojás, melyhez sok hiedelem kötődik, de a díszített tojás a húsvéti ünnepekhez kapcsolódik. Már a népvándorlás előtt is találtak az avar sírokban díszített tojásokat. Ezeken a szvasztika bizonyos változata, és egy gereblyeszerű motívum és geometrikus minták őrződtek meg. Hímesnek azért hívják, mert a díszítésére utalnak. Több elkészítési módja van, de a batik technikát alkalmazzák legtöbbször. Hideg tojásra viaszt eresztenek egy tollcséve segítségével a képzelte minta alapján, majd az egészet színezik. Ezt követően a viaszt letörlik róla és a tojás fehér maradt azon helyeken ahol rajta volt a viasz. A tojás fényességét azzal érik el, hogy zsíros ruhával átdörzsölik. Néha mintát is karcolnak rá, hegyes szerszámmal. A tojásfestéshez, hímzéséhez szinte minden házban értenek, de a specialistái az öregasszonyok (Balassa - Ortutay, 1979).

A magyar tojás-hímzésben három díszítőmóddal találkozunk: karcolt, viaszírás, levélrátétes. A karcolással történi díszítés a legrégebbi. Pásztorok készítették a gazdának, földesúrnak emlékebe vagy szerelmi ajándék volt. A díszei többnyire virágszerű

ornamensek. Ritkán díszítettek stilizált virággal, magyar címerrel vagy vallási szimbólumokkal.

A viaszírasos tojásdíszítés a legismertebb. Bizonyos vidéken sajátos díszítőstílus alakult ki. A technikája egyezik az ősi kelmefestő eljárással a batikolással. A levélrátétes mód elterjedt mindenfelé. Sosem tekintették igazi hímeseknek, csak azok készítették, akiknek nem volt kézügyességük. Ha valaki szép hímet tudott készíteni egy községen belül az dicsőiséget jelentett.

A magyar hímes tojásokra jellemzőek az ősi motívumok és variációinak használata, a gyakori osztókörok, virágszerű díszítmények, melyek szimmetrikus vagy szabadrajzú vonalvezetéssel készültek. Hiányzik a stilizált ember- és állatábrázolás. Gyakran előfordul totemisztikus ábra. A díszeket pöttyökkel emelik ki (Monoriné, 1990).

1.3 Kárpátalja díszítőművészete - a beregi szőttes

Ahogy távolodunk a századfordulótól egyre kevesebb azok száma, akik ismerték és érdeklődtek a népi díszítőművészet és népművészet iránt. Mint mindennek így a népművészeti ágaknak is van története, szülőföldje és ápolói és továbbadói. Kárpátalján is ismerik a kalotaszegi hímzéseket vagy akár a kalocsai pingálásokat és a matyó mintát is.

Kárpátalján a népművészet végtelen tárházát láthatjuk, minden népművészeti irányzat megtalálható itt és ezáltal büszkéek lehetünk fazekasainkra, kosárfonóinkra és híres szőttes készítőinkre.

Kárpátalján a XIX. század végén a népi kismesterségek szinte minden faluban jelen voltak, így Beregrákos a vászonról, Fornos a rongypokrócról, Rahó és Visk a fűrtös gubáról, Beregújfalu a fekete korsóról, a Tiszaháton lévő falvak pedig a guzsaly, rokka készítéséről, Dercen és Gát bodnärmestereiről, Nagydobrony és Heteny pedig a kerékgyártásról, szekérférfisről voltak híresek (Dupka, Fuchs, Zubánics, 2011).

Bereg megyében számos helyen foglalkoztak szőttes készítésével, például Beregújfaluban, Kígyóson, Nagydobronyban és Dédában. A beregi szőttes Kárpátalja gyöngyszeme, amely megkülönböztethető más népek alkotásaitól. Az a nemzedék, amely ismerete a kender termesztést és akár részt is vett benne, házi szőtteket készített, lassan már kihalt. A hosszú hideg téli estéken régen a lányok és asszonyok kézimunkázással foglalkoztak. A közelmúltig csak örökségnek tekintettük a szőtteket, nem volt használatba vagy ha igen tönkre ment és ki lett dobva, ezért maradt kevés épségben belőlük.

A szövés az egyik legrégebbi mesterség. Egyszerűek voltak a hétköznapi szőttesek, az ünnepi darabokat próbálták színesebbre elkészíteni. Az élet minden fontos eseményének volt egy különleges darabja (Dancs, 2014).

Tarján Gábor szerint a szövés lényege, hogy egymásra merőleges fonalakat kereszteznek, így hozva létre összefüggő textíliákat. A hagyományos paraszti kultúrában a viselethez és háztartáshoz szükséges textíliákat otthon készítették, gyakran komoly szaktudással. A mintás szedetttes vásznak készítése például nagy ügyességet és ismeretet igényelt, amit az asszonyok a hagyományok alapján sajátítottak el (Dancs, 2014).

Az asszonyok feladata volt a szövés a honfoglaló magyaroknál, ruhaneműket, szőnyeget és nemezeket kellett készíteniük. Mivel mindennapi használatra készítették őket, hamar tönkre mentek és nem sok maradt fent belőlük. A hun lányok már színes öveket is tudtak szőni, s a ruházatukat is gyakran hímezték. Már az Árpád házi királyok udvarában is dolgoztak magyar szövő lányok. A vásznakat kenderből készítették (Dancs, 2014).

Az Anjou királyok uralkodása alatt a városokban szövő- és fonó iparok működtek. A szőnyegszövést a Franciaországból hozott minta is növelte. A reneszánsz alatt virágzott a hazai szőnyegszövés. Itáliából érkeztek a mesterek a posztókat pedig Németországból hozták. A török megszállás rányomta bélyegét a textil iparra és a motívumokban ma is érezhető a török hatás. A török és reneszánsz motívumok hasonultak egymáshoz és így szépen lassan beolvadtak és honosodtak a díszítőművészetben először az úri körökben, majd a népi hagyomány kincseiben.

Minden népművészeti ágnak megvan a maga motívumvilága, így a beregi szőttesnek is. Minden mintának megvan a jelentése és a célja, melyek egy-egy alkalomra készülnek. A jelképek elválaszthatatlanok az emberi kultúra működésétől.

A beregi szőtteseken a gránátalma, a tulipán, a Rákóczi- és a farkas nyomos mintákat ismerhetjük fel. A gránátalma az újjászületést és a halhatatlanságot, illetve a termékenységet. A legtisztábbnak gyümölcsnek tartja néphit. A tulipán a nőiességet jelképezi (Dancs, 2014).

A beregi szőttes

A II. világháborút és a málenkij robotra való elhurcolásokat a kárpátaljai nép is megszenvedte, elveszett és kiszolgáltatott lett. Antónikné Polónyi Katalin a férje révén érkezett Nagyberegbe, aki a helyi kolhoz elnöke volt. Reménytelenséget és gyászt tapasztalt az 50-es években. Esténként az áramkimaradások miatt a szomszédok összeültek beszélgetni, s a fiatalabb lányok kézimunkákat foltozgattak, varrtak közben. Az új

technikákat összekeverték az olcsó igénytelen díszítőmintákkal. Katalin kérésére vették elő a régi nagy- és dédmamák által szőtt abroszokat, dísz- és komakendőket, párnahuzatokat és ruhadarabokat. A mintákat átrajzolta kockás papírra és rendszerezte őket idő, minta és szín szerint. Három nagy csoportra osztotta őket. Az első csoportban a helyi asszonyok legegyszerűbb mintái kerültek, ezeket saját kézzel, keresztszemes öltéssel varrták a kendőkre, abroszokra. 12-16 soros szélminták, kisszegfűs vagy indás apróvirágos, melyet geometrikus minták alapján készítettek. Az idő múlásával változott a formája, a minták nevet kaptak, csak a színe maradt meg a piros-kék. Később a kék színt a fekete felváltotta. Nagyberegi jellegzetes mintái: a farkas nyomos, a makkos-leveles, török szegfűs és a tulipános (Dancs,2014).

A második csoportban azok a minták kerültek, amelyeket a vándor takácsok és mesterlegények hoztak más tájakról vidékünkre a középkorban és újkorban. A harmadik csoportba a jövevényminták kerültek. Ezek olyan minták, amelyeket más vidékekről került menyecskék hoztak magukkal a kelengyékben és a nagymamák arról szőtték és hímezték (Dancs, 2014).

Antónikné Polónyi Katalin egy műhelyt rendeztetett be az egyik üres kolhoz épületben, amiben a szövőasszonyok dolgozóként voltak foglalkoztatva. A hatvanas évektől a nagyberegi, beregújfalusi és kigyósi szövő asszonyok száma harmincre nőtt. A szövőasszonyok több elismerésben részesültek, sok volt a megrendelésük.

A 60-as években már oktatták a szövést, 1979-ben megépült az iskola, melynek falai között oktatni kezdték a beregi szöttek- és keresztszemes minták készítését. A beregi minták rajzait bekeretezték és az iskola falát díszítette, melyek a mai napig is szemléltetőként szolgálnak (Dancs,2014).

Ennek a megőrző munkának több jeles alakja is volt, egyikük Derceni Ilona, aki a 60-as évektől kezdett komolyabban foglalkozni a szöttekkel, melynek technikáit édesanyjától és nagymamájától tanulta meg. Tagja lett ő is Polónyi Katalin szövőcsoportjának. Munkáit a beregi technikával és motívumokkal készítette. Legkedveltebb mintái a farkas nyomos, az őszirózsás, tulipános és a makkos. A mintákat kendőkről, függönyökről és könyvekből rajzolta le. Egyik legrégebbi mintája a makkos-tölgyfaleveles, melyet egy 80 esztendőes kendőről rajzolt át. Vörös és fekete cérnával szőtt. Kárpátalja egyik elismert művésze lett, sokan jártak hozzá tanulni (Dancs, 2014). Másik ilyen személyiség Orosz Gizella, aki Beregújfaluban munkálkodott, már fiatal korától kezdve. Derceni Violával dolgozott együtt. Sok megrendelése volt a derцени szuvenír cég számára is szőtt. Lakodalmakra rendelték tőle násznagykendőket és boldogságos kendőket.

Beregszászban Prófusz Marianna, a népművészet mestere, még napjainkban is népszerűsíti a beregi szőttest. Számos kiállítása volt már. A beregi szőttest népszerűsítésében a nagyberegi múzeumnak jelentős szerepe van. Tanítványai is komolyan foglalkoznak a szövessel. Általában télen készítik a szötteseket, mivel nyáron sok a munka. Még mindig van igény a szőtt darabokra, leginkább falun, mert az esküvőkön, temetéseken szőtt pokróccal terítik le a padokat. Vőfélykendőként is használják a szöttes kendőket. A beregi szöttesre mindig is lesz igény szerinte (Dancs,2014).

A régi terítőkön és kendőkön a mintákat eredetileg piros-kékkel, később piros-feketével varrták vagy szőtték. A komakendők és díszkendők mintázata a szedett szöttes hagyományát követte. Az első ismert háziszöttesre hímzett beregi farkas nyomos mintát 1878-ban készítették Beregújfaluban, piros és kék fonállal.

A Rákóczi-minta különleges színvilágával tűnik ki: fehér alapon sárga, zöld, piros és fekete színekből áll. Nevét az Ilosva melletti Kisrákóc nevű ruszin faluról kapta, de a helyiek szerint más történet is kötődik hozzá. Az egyik monda szerint a mintát arról a szöttesről nevezték el, amelyet arra a köre terítettek, ahol II. Rákóczi Ferenc megpihent. Egy másik változat úgy tartja, hogy egy ruszin asszony egy ilyen díszítésű inget ajándékozott a fejedelemnek – innen ered a Rákóczi-minta elnevezés (Lator - Szamborovszkyné – Godzsa, 2021).

A szöttes díszítése

Egy méter parasztvászon készítése, akár 40 órát is igénybe vehetett. Kétkezi munkával végezték el maguknak a parasztok. A legelső lépése a kender termesztés volt, majd úgy megmunkálni, hogy vászon lehessen belőle. A vásznakat díszítették, több kevesebb mintával. Az 1950-es évek elejéig térségünkben a vászon készítése házilag a falusi élet része volt (Web 1).

A keresztszemes hímzést szinte mindenhol ismerik. Minden vidéknek megvan a sajátossága, motívuma, jellegzetessége, melyek néha a vásznon egy egész generáció életét mesélik el. A beregi szőttest és keresztszemest mindenki ismeri, aki a hímzéssel foglalkozik. A vidéken összegyűjtött hímzett és szedett mintás használati tárgyakon gazdag mintakincseket ismerünk meg (Web1).

A minták között nem tettek különbségeket, ugyan azon minta ott lehet egy gyászabroszon vagy komakendőn. A motívumok archaikus ábrázolás módra vezethetők vissza, de vannak köztük új keletű minták is.

- Életfa ábrázolás- legelterjedtebb hímzés minta, több változáson is keresztül ment, de lényegében tartja ősi szerkezetét. Szimbolikus jelentése, az ember halhatatlanság utáni vágyát ábrázolja, s a termékenység szimbóluma.

- Emberábrázolás- minden tájon ismert az ősidők óta, díszítőmotívum. Babás mintaként emlegetik a beregi népművészek, varázserőt tulajdonítanak nekik.

- Keresztény szimbólumok- az ősi hullámindás szerkezetekbe építik őket. Kereszt, kalász vagy szőlőfürt jelzi. Kárpátalja szerte sok helyen megtalálhatóak.

- Aszimmetrikus- beregi hímzés minták jellegzetessége. Csigavonalas kompozíciók, gránátalma, virágbokrok és csokorminták.

- Címeres minták- zárt motívumokat képeznek.

- Klasszicista minták- tölgyleveles, makkos, lóherés. A finom vásznat díszítették.

Ezen minták mind jellemzőek a beregi szőttesre. Minden tájnak, s településnek megvannak a saját mintáik (Web1).

Szőttes típusok

- Komakendő- formájukat és díszítésüket nézve a legarchaikusabbak. Ahogy neve is jelzi a komatálat kötötték bele, mikor gyermekágyas asszonyt mentek megnézni. Ágas, bokormintás díszített hímzés jellemző rá, melyeket szimmetrikusan vagy aszimmetrikusan helyeztek el. Közkedvelt mintája a madaras bokorminta, de indával és virágmintával is díszítették néha (Web1).

- Ünnepi abrosz- legértékesebb s egyben a legdíszesebb textíliák, melyek a háztartást díszítik. Két szélből varrták össze, néha csipkét raktak középre. A legtöbbet használtakat egyszerűen díszítették a két végén volt csak hímzés vagy szedett csík. Az ünnepi teljesen körbe volt hímezve csíkkal. Ha körben volt a hímzés, akkor a rojt is körben ment rajta. Kék és piros színnel hímeztek általában. Volt olyan darab is melynek két végén szedett csíkosak, míg a szélein hímeztek voltak (Web1).

Hímzés

Ha valamilyen alapanyagra díszítés céljából fonallal és tű segítségével öltéseket varnak hímzés keletkezik. Könnyebb és gyorsabb, mint a szövással való mintázás. A hímzést bizonyos ruhadarabok darabjainak az összeillesztésére használták. A hímzés az egyszerű varrástechnika fejlettebb formája. Ha fonallal varrtak szélesebben, díszesebben az már hímzésnek számított. A varrás mentén díszítettek. A hímzést legtöbbször olyan helyen végezték a ruhadarabon, ahol a leghamarabb kopik, ilyen a szegély, a nyak, a mell és a gombok környéke. Néha a szövésnél is hímeztek, óriási tűvel mintázták.

A hurok- és a láncöltések és az átcsavarások a varrásból származnak, míg a keresztszemes, a szálán varrott és lapos hímzések a szövésből. Az a hímzés amely a szöttesből alakult őrzi a geometrikus, szálhoz kötött díszítményeket. A vászonmű hímzések szabad rajzúak és az alapanyag szálához kötöttek. Az íróasszonyok készítik a szabadrajzú hímzések mintáit korom lébe mártott lúdtollal vagy cirokszállal. (Pirigyi, 2017).

1.4 Kárpátalja tojásdíszítő hagyománya

Húsvétkor nemcsak a termékenységet szimbolizáló locsolkodás volt szokásban, hanem az is, hogy a lányok húsvéti tojást adtak a locsolóknak. A háziállatok tojásait díszítették, melyet általában főtt tojásból készítették. Több természetes festőlé ismert, mint a hagymahéj vagy a levélfőzetek. A hímes tojást általában megették, de szerelmi ajándékként is megőrizték (Bede, 2017).

Minden tájegységre különböző technikák jellemzőek, melyek őrzik a régi motívumokat.

Salánki hímes tojás

Manapság egyre inkább jellemző, hogy húsvétkor a hagyományos, helyi sajátosságokat az aktuális trendek váltják fel: a csoki tojások és az üzletekben kapható, gyári dekorációk kerülnek előtérbe. Ennek ellenére még mindig vannak olyan hagyományőrző közösségek, ahol a több generáción át megőrzött szokások élnek tovább. Salánk azon kevés települések egyike, ahol a húsvéti viaszos tojáshímzés hagyománya máig fennmaradt, és nem szakadt meg. Vannak családok, ahol ez a gyakorlat generációról generációra öröklődik tovább (Kész, 2020).

A viaszos hímes tojásokat kétféle módon készítik az egyik a hagymahéjas a másik pedig arany- vagy bronzporos technika. Mindkét technikánál szükség van egy kicce nevű eszközre, amely segítségével, a felolvasztott viaszt felviszik a tojásra és mintákat rajzolnak. Ezt követően ha hagymahéjas hímes szeretnének, akkor a viaszos tojásokat megfőzik a hagymahéj levében, amitől barnás-piros színe lesz. A főzés közben a viasz elkezd leolvadni és ott halványabb színű minta lesz. A másik technika, amikor a tojásra viasszal megrajzolt mintákat arany- vagy bronzporral dörzsölik be. A tojásokon ötvöződnek az archaikus, gótikus és reneszánsz motívumai. A kacskaringós, a kakastaréjos, a seprűs, a gereblyés és létrás minták mind archaikus jellegűek. A bazsarózsa, a tulipános, a margarétás és ibolyás mintákat is használják. A leveles minták

közül tölgyfaleveles, nadályos és lóhereleveles mintákat használják legtöbbször. A termést ábrázoló díszítményekkel is találkozunk, mint a szőlőfürt, a kalászos és a cseresznye. Felíratok is megjelennek a hímesen, mint például Krisztus feltámadt!, Áldott húsvétot! A tojás mintafelosztása nem túl zsúfolt, legtöbbször nyolc, néha négy vagy két részre osztják és ezeken belül rajzolják a díszítményeket. Minden tojáshímző saját mintakincsével rendelkezik. Salánkon a tojás hímzést nagypénteken végezték (Kész, 2020).

Nagydobronyi hímes tojás

A nagydobronyi tojáshímzés több, mint hatvanéves múltra tekint vissza. A hagyomány anyáról lányára öröklődik és a többi generációnak is továbbadódik. A tojások díszítéséhez szeszben oldott sörlakkot és élénk színű anilin festékeket használnak, amelyeket összekevernek. A szesz feloldja a festéket és a sörlakkot is, amitől a tojások szép fényesek lesznek. A minták közt megtalálható a természetből ellesett és a fantázia minta is. Hagyományos mintái a nagydobronyi tojásnak, a tulipán, a szegfű, a krizantém és az ibolya. Frissen főtt, meleg tojásra festik a mintákat. A mai világban már egyre kevesebben készítenek hímes tojást, inkább előnyben részesítik a csoki tojást (Badó, 2023).

Nagybereg-i hímes tojás

Nagyberegben máig az ősi karcolós technikával díszítik a tojásokat. A hagyomány szerint először hagymahéjban főzik pirosra, majd szikével vagy más éles eszközzel karcolják bele a mintát. Emellett szokás még a megszínezett tojásokra sósavba mártott tollhegygel mintákat készíteni, amit savval visszamaratott mintának neveznek. Ez a két technika különlegessé és egyedivé teszi a nagybereg-i hímes tojásokat. A berzselt, vagy levélráttétes tojások készítése egy régi, hagyományos technika. Ennél a módszernél apró, szép formájú leveleket helyeznek a tojásokra, majd szorosan rögzítik őket harisnyával. Ezután a tojásokat hagymahéjjal együtt főzik meg. Amikor elkészülnek, és eltávolítják a leveleket, a levél mintája gyönyörűen kirajzolódik a tojásokon. A levéllel fedett részek világosak maradnak, mivel a hagymahéj színe nem jut át rajtuk. Egyszerű, de nagyon látványos technika (Popovych, 2022)

1.5 Csuhéfonás, faragás, népi fazekasság Kárpátalján

A csuhéfonásnak Kárpátalján Viskén van különösen nagy hagyománya. Régen az emberek mindent természetes anyagokból készítettek el maguknak, ehhez pedig a környezetükben megtalálható alapanyagokat használták, mint például a kukoricacsuhét.

Mielőtt nekiálltak volna a különböző tárgyak készítésének, először össze kellett gyűjteni a csuhét, majd következett a szárítás, a válogatás, a fehérítés, és a szállak előkészítése. A csuhét fehéríteni, színezní kellett, melyet kénezéssel végeztek, borkénport használtak hozzá. Egy hordó aljába rakták ágakkal és gallyakkal befedték, majd a tűzparázs felé tették és egésznap hagyták gőzölni. Nedvesen kellett a hordóba rakni, mert így jobban megfogta a gőz. A levelek puhaságát ecetes vízzel érték el, a színezését pedig gyapjúfestékekkel (Espán, 2014).

Rengetegféle dolgot lehet készíteni csuhéból: táskákat, kosarakat, só- és cukortartókat, lábas alátéteket, lábtörlőket, sőt, még tonet-párnákat is. Készítenek belőle gyerekjátékokat, mobiltelefon-tartókat, és egyes technikákkal üvegeket is befonhatnak. Nemcsak kisebb tárgyakat, hanem székeket, újságtartókat és akár kisbútorokat is el tudnak készíteni (Czél, 2008).

Fafaragás

A legősibb foglalkozás közé tartozik a faművesség. Régen minden fából készült. A Kárpát-medencében a lombos erdők fái alkalmasak voltak a faragásra. Mivel a fa könnyen lebomlik ezáltal kevés fából készült tárgy maradt ránk az előző évszázadból (Bede, 2017).

Salánk egykor a kárpátaljai hordókészítés fellegvára volt. Míg más településeken néhány mester dolgozott, itt régen több mint százan foglalkoztak a kádármesterséggel. A mesterek apjuktól vagy egymástól tanulták a szakmát, mestervizsgát nem tettek. A helyi hordógyár leállása után házi műhelyeikben dolgoztak, főleg megrendelésre. A vásárolást kerülték, termékeiket inkább a fiatalok vitték el a beregszászi, nagyszőlősi és munkácsi borfesztiválokra. A salánki mesterek elsősorban magyar típusú boros- és eceteshordókat, káposztáshordókat, favödröket, virágdezsákat készítettek. Híressé váltak a kerek vagy ellipszis formájú asztali kishordók, különösen az úgynevezett „háromfenekű” változat, amelyből ugyanazon a csapon keresztül többféle ital is folyhatott. A hordók készítéséhez főként a tömörebb fájú mocsári tölgyet használták, mivel a hegyi tölgy nem bizonyult megfelelőnek (Kész, 2013)

Napjainkban a faragásokat a következő csoportokra osztják:

- bognárok és kocsikészítők
- faragott bútorok
- festett bútorok
- kádár- és pintérmunkák
- pásztorművészet
- szaru- és csontmunkák

- kéregmunkák (Bede, 2017).

Népi kerámia

Hidi Endre keramikus és fazekas 1970 óta dolgozik önállóan saját műhelyében. Munkái között tányérok, tálak, korsók és figurális alakok szerepelnek. Prihogyko Duska szakmai véleménye szerint Hidi művészetében a magyar és a kárpátaljai fazekasmesterség hagyományait ötvözi a modern professzionális szobrászat eszköztárával. A szoboralakok kifejezőerejét gyakran a polikrómia, vagyis a többszínűség alkalmazásával növeli. Kerámiáit tiszta, dekoratív színekkel díszíti, amelyek különleges esztétikai értéket adnak alkotásainak (Dupka- Fuchs, 2017). Hidi Endre Nagydobronyban él és alkot, ahol a kárpátaljai magyar képzőművészeti és kulturális élet kiemelkedő alakjává vált. Munkásságát számos díjjal és kitüntetéssel ismerték el. Alkotásai nemcsak Magyarországon és Ukrajnában, hanem számos nyugat-európai városban is bemutatásra kerültek, egyéni és csoportos kiállítások keretében. Ifjabb Hidi Endre, keramikus és szobrász, művészcsaládból származik. Édesapja, Hidi Endre, a neves keramikus példáját követve ő is kerámiákkal kezdte pályafutását, majd fokozatosan a szobrászat felé fordult (Dupka- Fuchs, 2017).

Az agyag edény készítését három szakaszra osztják:

- első szakasz az agyag előkészítése, megmunkálása;
- második szakaszban formák korongon való kialakítása szabad kézzel;
- harmadik szakasz a díszítés, majd az égetés (Bede, 2017).

II. A NÉPI DÍSZÍTŐMŰVÉSZET MEGJELENÉSE AZ ÓVODAI NEVELÉSI FOLYAMATOKBAN

Az óvodában folyó nevelésnek tekintettel kell lennie a gyerekek fejlettségére és arra, hogy megtanulják az együttéléshez szükséges szokásokat, ennek eleget tehet a népi hagyományok ápolása és megismerése.

Azok a gyerekek akik már az óvodában megismerkednek és élményeket élnek meg a szülőföldjük örökségeivel kapcsolatban egy életre szóló élményt és tudást kapnak. A természet, s a népközösség örökségét. A néphagyomány ápoló tevékenységek rendszere hatja át a fejlődésüket és illeszti be az óvodai nevelésbe.

A néphagyományok bizonyos szinten eddig is benne voltak az óvodai nevelésben, mint a mondókázás, a dalok vagy a gyermekjátékok. Minden óvónő maga határozta meg, hogy miből mikor mennyit vezet be az óvodai nevelésbe. Az óvodai nevelésbe a hagyományápolás azon területei is be illeszthetők, amelyek szebbé és gazdagabbá teszik a gyerekek életét és nem zavarják meg. Olyan tevékenységek, melyek a gyerekekből örömet váltanak ki (Bucherna – Faust - Zadravecz, 1998).

A természetes anyagokkal való találkozás játékidő közben a gyerekeket motiválja és kíváncsiságból hozzá nyúl az agyaghoz, a gyapjúhoz, a fonalhoz, a bőrhöz vagy a fához. Ezek jelenléte cselekvésre készíti őket, amely által fejlődik alkotóképességük. Az elkészített tárgyak, népi gyermekjátékszerek, nemcsak gazdagítják játékukat, hanem motiválják a tevékenykedésben és alkotó emberekké formálják őket.

A játékeszközök készítése a mindennapi foglalkozásba jól beilleszthető. Ez jó alkalom arra is, hogy közben népi mondókákat, meséket idézzenek fel. A történetek melyek a népszokásokhoz fűződnek, jó hatással vannak az erkölcsi ítéleteik kialakulására, viselkedésmódjukra és magatartáskultúrájukra.

A szülőföld megismerése és szépségeinek megmutatása, s a környezet alakítása, melyben a gyerek részt vehet formálja vizuális látásmódját. Erre lehet építeni a gyerekek művészetre nevelését.

Azon gyerekek, akik az óvodában néphagyományőrző szemléletben nevelkedtek érzelmileg gazdagabbak, értelmileg fogékonyabbak és biztonságérzetük nagyobb. A néphagyományokhoz és hazájukhoz ragaszkodó emberekké válnak (Bucherna – Faust - Zadravecz, 1998).

2.1. A néphagyományőrző szemlélet alakítása az óvodában

A néphagyomány ápolás az óvodában gazdagítja a gyermekek érzelmi életét, feltételei:

- a hagyományápolás eszközei legyenek jelen az óvodai környezetben
- könyvek, folyóiratok legyenek a néprajzi ismeretekről
- rendezvények szervezése, melyen a résztvevők ismereteit kibővítik, tapasztalatokat osztanak meg egymással és a teendőket ismertetik
- a népi kismesterségek megismerésére és technikájuknak elsajátítására biztosítsanak lehetőséget, művelődési házakban, kézműves műhelyekben.

Az óvoda közös tereiben vagy akár a csoportszobában olyan sarkot kell kialakítani, ahol régi foglalkozási eszközöket, használati tárgyakat vagy népviseletet helyeznek el. Lényege, hogy ne legyen túlszűfelve. Az óvoda díszíthető textíliákkal, melyeken egy-egy vidék hímzett mintái legyenek láthatók, de a legjobb ha a szülő által készített terítő díszíti a csoportszoba asztalát, mert ez a gyerek számára nem csak esztétikai élményt nyújt (Bucherna – Faust - Zadravec, 1998).

Attól, hogy egy falfelületre népi kerámiát helyeznek, az még nem jelent népi hagyományőrzést. A kerámiák és kancsók elhelyezésénél figyelni kell, hogy egy tájegység vagy stílus kerámiái egymás mellé kerüljenek és funkciójuk szerint legyenek csoportosítva.

A kézműves, a hagyományőrzést és a kismesterségeket gyakorló foglalkozásokhoz ajánlott:

- egy állandó műhely vagy sarok
- természetes anyagok: gyapjú, agyag, bőrhulladék, csuhé, rongyhulladék, gyékény és már növényi alapanyagok
- fonott vesző- vagy gyékénykosarak, faládák a tároláshoz
- a félig elkészült munkáknak polc vagy asztal.

A népi játékokhoz vagy a mesedramatizáláshoz a legjobb, ha természetes anyagból készült tárgyakat használunk, például hímzett zsebkendőt, tarisznyát. A népviselet viselése a szerepeken vagy ünnepnapokon, közelebb hozza a gyerekeket múltjuk örökségéhez. A nagyobb gyerekek hordják és a szülők is elkészíthetik nekik, ezáltal még egyedibb.

Az évben kiállítást is szervezhetnek a gyerekek hagyományápoló tevékenységeiről. Ha ezeken a kiállításokon a szülők is megmutatják munkáikat segítik a néphagyományőrző szemlélet elterjesztését (Bucherna – Faust - Zadravec, 1998).

2.2. A népi díszítőművészet óvodai vonatkozásai

Az óvodában a díszítéssel kapcsolatos ismereteinket a fogalmak és a harmonikus környezet megismerésére használhatjuk. A díszítő ábrázolás tematikáit az óvodai követelmények határozzák meg. Az óvodás gyermekek ábrázoló tevékenységét megelőzik a díszítőművészettel való ismerkedés esztétikai kérdései. Az óvodás gyerekek leginkább színes tárgyakkal szeretnek játszani, és idővel maguk is készítenek hasonlókat. A játékok és tárgyak rakosgatása, csoportosítása segíti őket abban, hogy megismerkedjenek azzal a kérdéssel, hová helyezzenek egy rajzot vagy díszít a felületen (Báron – Juhász – Zsáky, 1977).

A gyerekek díszítő ábrázolása nem csak vonalakból, formákból és arabeszekből áll, hanem színekből is. Fontos, hogy a színelmélet is ismerjék a gyerekek a díszítéshez. A tárgyak díszítése során a gyerek saját magától jön rá, hogy ha egy tárgyat díszít, akkor az már szebb lesz. Fontos, hogy megértsék, hogy környezetünkben nem lehet mintán tárgyat díszíteni, mert vannak olyanok, amik csak egyszínűek, például terítők, tányérok, szőnyegek. Ki kell alakítani a felület fogalmát, melyre alkalmas a tárgyak egyszerű festése. Ha csak egy felületet fest be gyerek számára az is öröm és úgy érzi, hogy díszít valamit. Az eszközhasználat gyakorlására is alkalmas az egyszínű festés. Ha nem csak befestik, hanem már díszítik a tárgyat új fogalmakat ismernek meg, mint valaminek a széle, közepe, belseje vagy külseje. Találkozik a kompozíció és a elrendezés kérdéseivel. Megérti az elvont esztétikai fogalmakat. Megismerkedik a ritmussal, azonos formákkal, színekkel, foltokkal. A ritmussal már többször találkozott, például a természetben vagy otthon. A díszítő munkájának élmény alapjai a versek, zenék ritmusa. A ritmus rokonszenves a gyerekek számára, alkalmazzák azt a díszítés folyamatában is, ha már megérnek rá (Báron – Juhász – Zsáky, 1977).

Mivel a díszítés sokrétű és több sajátossága van, a fejlesztés érdekében időt kell szakítani arra, hogy a különböző színű anyagokat megismerjék a gyerekek. A gyermekvilágnak és a népművészetnek közös vonásaik vannak, ilyenek a tiszta színek, naiv formák, élénk színösszhangok és az ösztönös színválaszték. Mikor találkoznak a környezettel díszítő kedvük kiélése fejlődik. A gyerekek díszítő munkájában az ábrázolt munka dekoratív hatását érzékeljük. A díszítő tevékenységek az iskolai-előkészítésében is nagy szerepet játszanak. Az óvodás gyerekek magas fokon tudnak tárgyakat díszíteni. Minden esetben tárgyhoz kötött a díszítés, ezért fontos, hogy ne csak rajzlapot kapjanak a gyerekek, hanem tárgyakat is. Azon tárgyakat is szívesen díszítik, amelyeket ők készítettek

el. Többféle technikája lehet, mint a festés, papírragasztás, tépés és a karcolás. A ritmus kialakítására apró termények kiválóak, viszont káros, ha már előre elkészített vágott vagy lerajzolt formákat ragasztós terménnyel leszórunk festékként alkalmazva. Ha szépen, arányosan van a tárgy kidíszítve, akkor az a gyerekeknél harmonikus esztétikai viszonyt alakít ki. Ezáltal szebbé akarják tenni környezetüket és a használati tárgyaikat, a belső motiváló erő hatására.

A díszítő tevékenységek kibontakoztatására az óvodában külön foglalkozást iktatnak be. Elválasztva a kézimunkától és az ábrázolástól. Bizonyos munkákat, ha nem tudnak egy nap alatt befejezni, akkor másnap dolgoznak rajta tovább. Díszítő mintáik egyszerűek: egy szín, vonalak, pontok, keresztek, körök és ezek variációi. Középső és nagycsoportokban már használnak virágokat, napkorongot és csillagokat díszítményül. Kezdetben mikor még csak gyakorolják a díszítést, s csak vonalakat és foltokat rajzolnak, erre alkalmasak a vastag viaszkréták, zsírkréták, pasztellkréták és a vastag festékrétegbe való karcolás (Báron – Juhász – Zsáky, 1977).

2.3 A népi díszítőművészet ágai az óvodában

Jó ha az óvónő ismeri a természetes anyagokkal való munkatechnikákat (Bucherna – Faust - Zadravecz, 1998).

A díszítőművészet ágait az óvodában sokféle képen lehet alkalmazni. Fontos, hogy az óvónő ismerje és legjobb tudása szerint alkalmazza az óvodai foglalkozásokon. A megfelelő alapanyag kiválasztására is nagy figyelmet kell fordítani. A foglalkozásokat a gyerekek életkori sajátosságaihoz kell alakítani. Néhány díszítőművészeti ág, amely jól beilleszthető az óvodai tevékenységekbe (Bucherna – Faust - Zadravecz, 1998).

Agyagozás

Az agyag fazekasoktól, kályhasoktól, keramikus kisiparosoktól szerezhető be. Szükséges eszközök: az agyag vágásához drót, gyurmatábla (fa vagy műanyag), természetes anyagok ha kellenek (levél, kő, toll, virág), tálkában víz, nedves ruha, kötény, védőruha.

Az óvónő feladatai az agyag tulajdonságainak bemutatása, csak nedvesen formálható, mintázható. Mivel ez egy képlékeny anyag, kicsi nyomásra is megváltozik az alakja. A kéz melegétől és a levegőtől hamar szárad és repedezett lesz. Természetes anyag, melyet ha kiégetnek cserép lesz belőle (Bucherna – Faust - Zadravecz, 1998).

Az agyagozás technikái: gömbölyítés, hengerítés vagyis a sodrás, szétnyomkodás, kicsípés, kihúzás, benyomás és a lapítás. A felnőttek eszközeihez hasonlóak a gyermekeké is. A fejlettebb gyerekek fokozatosan elsajátíthatják az eszközök használatát. Az agyag gyurkálás vagy, valamilyen tárgy elkészítése örömet jelent számukra. Eleinte nem tudják, hogy mit készítsenek az agyagból, de fantáziájuk elindul és nevének nevezik munkáikat, például ember, nap, virág stb. A gömbölyítést tanulják meg többségében legelőször. Labdákat vagy golyócskákat készítenek, s a felnőtt segítségével agyagláncot vagy kígyót készítenek. Az 5-6 évesek már állatokat és embereket is tudnak készíteni a technikák segítségével. Az agyagból készülhet dombormű, lenyomat, állatfigura, kisebb edények, váza, de akár marionettbábu is (Bucherna – Faust - Zadravecz, 1998).

Hímzés

A szükséges eszközök: merkelőtű, varrótű, hímzőfonal (színes), vászon, kongré. Az óvodában előforduló öltésfajták: keresztöltés, láncöltés, laposöltés. A hímzéshez kell egy állandó hely, ahol a gyerekek nyugodtan alkothatnak ülve, fontos ismertetni velük a balesetveszélyt. A 4-5 éves gyerekek tompa hegyű merkelőtűvel, nagylyukú zsákvászonon gyakorolják a le-föl öltést. Ezután már lehet kongré anyagon gyakorolni az öltéseket. A 5-6 évesek már a népi hímzés alapöltésit gyakorolhatják. Zsebkendőt, terítőt, de akár babaruhát is hímzhetnek. A varrás módjáról és a színekről, melyeket alkalmaznak, beszélgessenek az óvónővel (Bucherna – Faust - Zadravecz, 1998).

Kukoricacsuhé

Pólyásbaba: Egyszerű és variálható figura. A fejét meggy- vagy cseresznyemagból lehet készíteni, de más termés vagy mag is alkalmas erre a célra. A levél hegyes végébe kell a magot belerakni, majd ha ez kész a fej alatti részt vissza kell hajtani, hogy a baba megpuszilja a levelét, a nyakához kell kötni. (Herceg, 2006).

Állatok kukoricaszárból: A szárat fel kell darabolni. A kukoricaszár felső részéből készülnek a lábak, karok és a nyak rész. Fantázia szerint lehet készíteni belőle az állatokat. Egy egész gazdasági udvart lehet belőle készíteni.

A kukorica érett szára nagyon jó konstrukciós játékot rejt a nagycsoportos gyerekek számára, mivel a szár belső része puha ezáltal könnyen vágható és alkalmas arra, hogy a kés vagy bicska használatát ezen próbálják ki a gyerekek. A kisebb gyerekeknek előre fel kell vágni. (Nagy- Vidák, 2006).

Szövés

A szövést játékosan az udvaron elkészített szövőkereten is megismerhetik a gyerekek. A séták alkalmával összegyűjtött virágokat a gyerekek a szövőszéken meg is

szőhetik. A felvetéshez a spárgát használják. A virágszálakat, füveket le-föl mozgatással csúsztatják át a felvetett fonalak között, az ujjakkal leütögetik. Száradás után is szép marad.

A szövéshöz szükséges eszközök: szövőállvány, szövőkeret, leverő villa, olló, felvetőfonal, rongycsíkok, vetélőfa. Fontos, hogy az óvónő ismerje és tudja a szövéstechnikáját. A szövésmintáját tervezze meg a gyerekekkel, a felvetőszálat a szövőkeretre vesse fel. Mindig magyarázat kíséretében mutassa be a szövéstechnikáját, gyakorolja a gyerekekkel a szövést (Bucherna – Faust - Zadravec, 1998).

Szalma

Angyal: a szalmát be kell áztatni, majd összekötni a vékonyabbik végén. Vissza kell hajtani a szálakat, hogy körül ölelje a végét és, hogy lapos tetejét kapjunk ez a feje lesz. Macskatalpat kell fonni, majd a kötés alá csúsztatni és szív formára alakítva megkötni, így kapjuk meg az angyal kezét. Derékban is meg kell kötni 3-3 rövid szálat derékban meghajlítva az angyal vállára kell tenni és a derekához kötni (Tüskés, 2006).

Húsvéti tojásdíszítés

Szükséges eszközök: méhviasz, langyos főtt tojás, száraz vöröshagymahéj a festéshez, rezsó, lúdtoll vagy íróka. A kisebbek csak nézzék, ahogyan az óvónő készíti. A nagyobbak az asztalra tegyék a tojást és úgy írókázzanak a lúdtollal. Egyszerre 3-4 gyerek dolgozzon, saját elképzelésük szerint díszítsék ki a tojásokat.

A levélrántás tojás első lépése, hogy a leveleket kicsit vizezzük be és tapasszuk a tojás oldalára, majd a harisnyadarab közepébe tegyük, fogjuk össze és cérnával kössük meg, hogy jó szoros legyen. Hagymahéjas vízbe főzzük meg, majd szalonnabőrrel fényesítsük (Bucherna – Faust - Zadravec, 1998).

2.4 A díszítőművészet szerepe az esztétikai nevelésében

A gyerekek fejlesztésének egyik hatékony eszköze a díszítő- és iparművészet, mely a népi kultúra részét képezi. A népművészet egyedi értékrendet képvisel. Az ukrán népművészet ismert hazánkban és több országban is. Ősi motívumok, formák, történelmi fordulatok és az ukrán nép életmódja jelenik meg rajta. A népi kismesterségek a népi díszítő- és iparművészet szervezeti formái. Manapság fontos művészi érték, mert számos funkciót lát el, például a kognitív és kommunikációt. Az ember mindig is érdeklődött a művészetek és a kultúra iránt.

A népi- és iparművészet az ember tárgyi és szellemi világát tükrözi és több ága foglal magába, mint a szövés, fonás, festés, hímzés, faragás. A hagyományos népi kultúra része, mely magába foglalja a zenei, költői, színházi, tánc-, képzőművészeti és a építészeti elemeket is (Scserbakovi, 2012).

A díszítőművészetre jellemző a színgazdagság és a dekorativitás. A színskombinációk megkülönböztetik a népi mesterségek munkáit. Az díszítés fő tulajdonsága a ritmus. A díszítő kompozíciók készítésekor formáinak helyét pontosan meg kell keresni, hogy érthetőek legyenek a képi elemek, melyeket használni lehet a kisgyermek fejlesztésében az esztétikai és erkölcsi nevelés során.

A gyerekek számára ha választunk népi mintákat vagy motívumokat, amelyek alkalmasak az ábrázolásra, figyelembe kell venni, hogy az technikailag egyszerű legyen és értsék meg a motívumokat. A népi motívumokra épülő díszített tárgyak által a gyerekek megtanulják a képek technikáit, összetudják hasonlítani általa az elemek alakját, méretét és elhelyezkedését térbelileg (Scserbakovi, 2012).

2.5.A kisgyermek megismertetésének sajátosságai a díszítőművészettel

Az óvodáskorú gyerekeket többféle népművészeti ágakkal ismertetik meg. Megtanítják nekik, hogyan különböztessék meg az anyag, eszköz és a jellegzetes vonásai szerint. Az év során folyamatosan kell bevezetni a díszítőművészet ágait a foglalkozásokba, először a geometrikus és növényi mintákat. Lehet vizuális segédanyagokat használni ezek bemutatásához, mint például, képeslap, dia- vagy videó vetítés. Pozitív hatással van a gyerekek érzelmi befogadására.

Ha ismerős tárgy találkoznak a gyerekek az érzékelésük új szintre lép. Észrevesznek olyan dolgokat, amelyekre azelőtt még nem figyeltek fel. A geometrikus díszítésnél észreveszik az ismerős elemeket és azok szerepét. Figyelmet fordítanak a színek és elemek váltakozására, törvényszerűségeire, ritmusára és a szimmetrikus mintákra (Scserbakovi, 2012).

Fontos, hogy bemutassuk a geometrikus formákat, hogyan jelennek meg a növényi motívumokban, mint például a bogyók, virágok, levelek. A körök, oválisok és vonalak kombinálásával az alkotó különleges virágokat hoz létre, anélkül, hogy a környező természetet másolná művében.

A foglalkozások során a gyerekek megfigyelhetik a díszítőművészeti tárgyakat, művészi- és képi megjelenítését, reprodukcióit, képeslapjait. Az óvodapedagógus

megismerteti a gyerekeket egy népi mesterséggel, elmondja a nevét, a származási helyét, együtt meghatározzák a funkcióját és tartalmát. Az érzelmi nevelés céljából lehet mondókat, népi szavakat, népzénét és népdalt hallgatni. Ezen foglalkozási formák érdekessé teszik a foglalkozásokat. A díszítőművészeti ágak bemutatása során különböző technikákat tanulhatnak a gyerekek, például az agyagozás technikáit, a díszítés folyamatát, a papír felületének meghatározott sorrendi kitöltését, azonos elemeket, díszítést. Amikor egy színnel kell kifesteni az egész területet, a gyerekek pontosabban színeznek és egyre kevesebb a kihagyott rész (Scserbakovi, 2012).

A díszítőművészet megismertetése, lehetővé teszi, hogy megismerjék a festmények jellemzőit, a minták változatosságát és ösztönzi őket arra, hogy saját alkotást hozzanak létre ezáltal fejlesztve alkotókészségüket (Scserbakovi, 2012).

Már korai gyermekkorban kell elkezdni a kreativitás fejlesztését, különböző eszközökkel, melyek között különleges helyet foglalnak el a művészeti tevékenységek. Az egyik ilyen a díszítőművészet, mely korán felkelti a gyerekek figyelmét. Ezen foglalkozásokon fejlődik az esztétikai érzékelés és a képzelőerő. Fejlődik szókincsük. Több fejlődési folyamaton mennek keresztül: összehasonlítás, elemzés, szintézis, általánosítás. Megszokják, hogy hogyan hasonlítják össze a mintákat és a közöttük lévő hasonlóságokat, különbségeket, az elemek alakjainak helyessége (téglalap, kör, bizonyos hosszúságú vonal). Fejleszti a kéz és szem koordinációt, később egyre nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a rajzolásnak. Egy minta rajzolása pontos munkát igényel, melyet jól át kell gondolni.

A díszítő festéssel való foglalkozás során a gyerekek fejlődnek a közös munkavégzés, az együttműködés és a társainak nyújtott segítségek által. A festés sok lehetőséget rejt magában a gyerekek fejlődésére nézve. Ezek a lehetőségek csak akkor valósulhatnak meg, ha fokozatosan sajátítják el a tevékenységeket életkoruknak megfelelően és ha örömet találnak benne. Ha a gyerekek nem örömet fognak érezni saját alkotásuk elkészítésekor vagy ha az alkotás nem vált ki jó hangulatot, szomorúak, elégedetlenek lesznek, akkor ez az érdeklődés elvesztéséhez vezet a festés iránt és negatív hatása lesz a fejlődésükre (Scserbakovi, 2012).

Olyan feladattal nézünk szembe, hogy megtaláljuk annak módját a tevékenységek optimalizására, hogy az hatással legyen a gyerekek személyiségének fejlődésére. Fontos szerepet játszik a díszítőművészet a gyerekek lelki fejlődésében. A rajzolás a tanulási folyamatban fontos, mivel a gyerekek először kezdenek el rendszeresen rajzolni a pedagógus irányításával. A ceruza és az ecset használati technikáit sajátítják el, mely évről

évre nehezebb. Ha jól megvan tervezve a foglalkozás, akkor a technikai készségek és a kreativitási képességek is fejlődnek.

A díszítő rajzolás a következő feladatokat látja el:

- A gyerekek képességeinek fejlesztése (szín-, ritmus érzék), a rajz síkban való elhelyezése.
- Technikai készségek fejlesztése.

Az óvodapedagógus feladata az óvodások alkotó munkájának irányítása a népi díszítőművészeti minták iránt. A népművészet iránt való érdeklődést be kell építeni az óvodai foglalkozásokba. Számos előnnyel jár, ha az óvodai foglalkozásokba beillesztik a díszítő jellegű rajzolást (Scserbakovi, 2012).

A személyiség formálásban nagy szerepet játszanak a játékok és játékszerek. Az ukrán játékok vidám babák, állat- és madárfigurák, hangszerek különféle anyagokból készültek, festéssel díszítettek, melyek nem csak a gyerekeket, hanem a felnőtteket is vonzzák. A csoport szobákban helyet kell adni a népi mesterek által készített játékoknak. A gyári játékok nem vezethetnek a hagyományos népi kézműves játékok feledéséhez.

A népi díszítőművészet színes palettája az óvodában a díszítő rajzolás, applikáció és művészi alkotás keretein belül jelenik meg a foglalkozásokon.

A népi díszítőművészetet konstrukciónak tekintik, mint az óvodai foglalkozások művészeti részét. A módszertani rendszert egy vezető gondolat (cél) és didaktikai elvek jellemzik, melyek meghatározzák a tananyag kiválasztását és a tanítási módszerek sajátosságait. Fő célja az óvodás gyermekek személyiségének fejlesztése. A tanulási folyamatban a díszítő rajzolás foglalkozásokon a célt a népi díszítőművészet anyagára épülő alkotási feladatok megvalósítása szolgálja. Ez a rendszer hatékony az óvodások személyiségének fejlődésében, aktiválja a gyermekek díszítő tevékenységét (Scserbakovi, 2012).

Oktatási és nevelési feladatok rendszere:

- A nevelési célok és feladatok megtervezése díszítő jellegű rajzolás foglalkozásokon.
- A népi díszítőművészeti alkotások és a valóság tárgyi esztétikai megismertetését és a gyerekek munkájának elősegítő objektumok kiválasztása.
- Pedagógiai módszerek és eszközök, a gyerekek díszítőtevékenységének ösztönző módszerei.
- Az esztétikai nevelés színtjének értékelése a gyermekek eredményei alapján.

A megnevezett módszertani előfeltételek az oktatási és nevelési rendszer kialakításában rá mutatnak a gyermekek díszítőtevékenységeinek típusaira, az esztétikai ismeretekre és formákra, és a grafikai készségekre (Scserbakovi, 2012).

2.6.A művészeti nevelés életkori sajátosságai óvodáskorban

A kisgyermek művészeti nevelése már otthon elkezdődik, amikor is a gyerek találkozik a színekkel, formákkal, majd az óvodában folytatódik. Kisgyermekkorban kezdi megismerni a világot, látni a szépet, hallani a hangokat, érezni az illatokat amire majd később is emlékezni fog. Sok látnivaló veszi körbe amire rácsodálkozik. A szülők és az óvoda feladata, hogy megismertessék vele a világot, a kultúrát, lehetőséget teremtsenek arra, hogy alkosson a fantáziája által. A következőkben részletesebben leírom az művészeti nevelés életkori sajátosságait. (Kaposiné, 2012)

Csecsemőkor

A gyermek agyának jobb féltékeje dominál, ami által hatással van a világ észlelésére. A gyermek érzékelése szintetizálódik, és ezáltal fejlődik a képessége, hogy hallja a hangokat, látja a színeket, formákat, mozgásokat. Az érzékelés által alakul ki az esztétikai fejlődés, az érzéki észlelés, művészi világkép és a kreatív önkifejezés. A gyerekek a színekre, hangokra, mozgásokra összpontosítják a figyelmüket, tapintással felfedezik a formákat és az anyagokat. Az első életév végén már érdeklődést mutat a gyerek a hangok, színek, formák iránt. Figyel és próbálja utánozni a felnőtt tevékenységét, például az ujjával fest (Kononko, 2019).

Korai gyermekkor

A világ megismerésének már több lehetősége van mivel a gyerek képes önállóan mozogni és felfedezni a körülötte lévő világot, ismerkedik művészeti dolgokkal, melyek segítik a későbbiekben a művészet tevékenységeit. Az érzékszervén keresztül ismeri meg a gyermek a körülötte lévő világ szépségeit, tárgyait. A fejlődése által már képes a tárgyakat színük és formájuk szerint csoportosítani. A kezei és az ujjai válnak a legfőbb észlelő eszközzé. Különböző anyagok tapintása által még beszédkésztsége is fejlődik, megtanulja megnevezni szenzoros tapasztalatait. A látás válik dominánssá. Elkezdi megfigyelni a vonalakat, foltokat. Motiválják a építőkockából készült alkotások. A második életévüket betöltött gyerekeknek már bármely anyag lehet művészeti célú, ha az esztétikai élményt nyújt nekik. A kezűgyessége fejlődik a rajzolás, gyurmázás által, utánzás útján tanul és közben már önállóan tevékenykedik. Az első rajzokat firkák jellemzik, amely fejleszti a szín, forma és térérzékét. Gyurmázás közben is figyeli a formák létrejöttét. A felnőtt támogatásával próbálja felfedezni a művészet nyomait (Kononko, 2019).

A harmadik életévben a szenzoros élmények és a művészettel való találkozás befolyásolja az esztétikai észlelést. Már fejlettebb, jobban oda tud figyelni, gondolkodik, vissza emlékszik, fejlődik a beszéde és már az érzelmi interakciói is erőteljesebbek. Ha gyerek felfedez egy tárgyat vagy műalkotást, természeti jelenséget esztétikai élményre tesz szert. Már elkezd kialakítani saját esztétikai világát. Az óvodapedagógus segítségével a gyermekben kezd felébredni a művész az érzelmi észlelés és az ábrázolási vágy által. Megismer új anyagokat és azok technikáit (festés, plasztika, applikáció). Még nem tud rendszeren ábrázolni, de létre hoz formákat (vonal, folt) és azokhoz képet kapcsol. Már nem csak firkál, hanem függőleges és vízszintes vonalakat, köröket rajzol. Képes már esőcseppeket, hóesést ábrázolni akár ecsettel is. Figyeli a felnőtt művészi tevékenységét és próbálja azt utánozni (Kononko, 2019).

Fontos az óvodapedagógus részéről a bátorítás támogatás, mert ezáltal kezd a gyermek a művészet iránti érdeklődni, ezáltal kedvenc anyagait, eszközeit használja, előnyben részesít bizonyos színeket, megjelenik az érzelm az alkotásaiban és kíváncsi a visszajelzésre a felnőtt részéről. Minden gyerek alkotására más jellemvonás jellemző (Kononko, 2019).

Kis- és középsőcsoport

Már egyre sokoldalúbb a gyermek esztétikai viszonya a világhoz. Már keresi a szépet a tárgyakban, alkotásokban és a természetben. Kezdi megéretni, hogy mely eszköz kell az adott tevékenységhez. Képes felismerni a szín és a forma jelentőségét az alkotásában. Már bizonyos alkotási technikákat is megtanul: rajzolás, agyagozás, applikáció. A művészetbe való bevonódását a figyelem és a gondolkodás is elő segíti. Felismeri saját tevékenységének képszerűségét azáltal, hogy összekapcsolja egy valós tárggyal, jelenséggel. Lassan kialakul az énkép ami által önállóbb, felelősségteljesebb alkotást hoz létre. Eleinte nem különbözteti meg a lap széleit, de később már tudatosan rajzol, saját elképzelése alapján. A színeket hangulata alapján válassza ki, de ki is fejezhet általa valamit (például: színes rajz- szép, sötét szín- csúnya). Már felismerhető tárgyakat, alakokat rajzol.

A negyedik életévben az óvodapedagógus figyelembe veszi az esztétikai érzékelés változását, az előző évi művészeti tapasztalatokat. A foglalkozások megtervezésekor figyelembe veszik, hogy felkeltse az adott tevékenység a gyermek figyelmét. Észleli a színeket, formákat és néha élettől ruházza fel a tárgyat. Próbálja felismerni a művész által alkotott tárgyakat, jelenségeket. Fontos ebben a korban a képzelet fejlesztése (Kononko, 2019).

Az óvodapedagógusnak figyelembe kell vennie a gyermek fejlődő szenzomotoros képességeit, hogy hogyan formál a kezével. A gyakorlások során tapasztalatokat szerez a művészeti formákról. Az eszközhasználat iránt való érdeklődése átalakul a képi kifejezés iránt. Kíváncsi saját ábrázolási tevékenységeire, applikáció, gyurmázás vagy építés közben már mindkét kezét használja. Már próbálja az általa elképzelt világot lerajzolni papírra. A színek és formák használatával gazdagodik a képi kifejezés. Úgy kell megszervezni a rajzolási, applikációs és gyurmázási tevékenységeket, hogy azok segítsenek megérteni a síkbeli és térbeli formák közötti különbségeket. Figyelembe kell venni, ha a gyermek kezdeményez egy alkotásban, mert ez adja meg az erdeiségét, kreativitását és kifejezőerejét (Kononko, 2019).

Az ötödik életévben a már meglévő esztétikai és művészeti tapasztalat alapján alakul tovább a gyermek fejlődése. A gyakorlások által a gyerek észreveszi a szépet a környezetben, kezdi megérteni az alkotások tartalmát és hangulatát és már megtudja különböztetni a művészi képet a valós világgal. Elkezd érdeklődni a szép műalkotás iránt. Kezdi megérteni a művész, múzeum, szobor, kiállítás szavakat. A szabályok és elvárások a gyerekek művészete iránt gyengítik képzelőerejét. Már érdeklődik a kontrasztos színek és formák iránt, mely által új dolgokat próbál ki (Kononko, 2019).

Az óvodapedagógusnak figyelembe kell venni, hogy a gyerek egyre önállóbbá válik és képes helyt állni az új alkotásban amit ő képzel el. A magyarázat a rajzhoz vagy a gyurmázáshoz fontos, mivel ez a képzőművészet egyik része. A tapasztalatoknak köszönhetően a gyerek kezdi keresni a valóság hűbb és teljesebb ábrázolás módját. Megjelenik a szürrealista ábrázolási stílus. A gyerekek érdeklődnek a tárgyak belső élete iránt ezáltal ezek jellemzik a létrehozott képet. Lassan kialakul a művészi kifejezőmód, mikor már tudatosan alkalmazza a színeket, formákat és ezáltal eléri az ábrázolás művészi esztétikai hatását. Ha változatosak a feladatok, tapasztalatokat szerez az alkotótevékenységben és képes képet alkotni magától az emlékezet segítségével. Olyan képeket is létrehozhat amely megfelel a művészeti műfajoknak, mint például tájkép, csendélet, állatábrázolás, mesei jelenet stb (Kononko, 2019).

Nagycsoport

Az óvodapedagógus hatást gyakorol a gyerekekre azzal, hogy megismerteti vele a kultúra alapjait, ezáltal az esztétikai viszonya a világhoz tudatosabb, kialakul szépérzéke. Felismeri a szépet a tárgyakban, a természetben és a műalkotásban. A képzelete segítségével alkalmazza a művészi viszonyulás különböző tárgyait: utánzás, beleélés, életre keltés, azonosulás. Már képes önkontrollal, a kultúrának megfelelően alkot.

A tárgy jellemző tulajdonságait már képes megjeleníteni (alak, arány, szín), ábrázolni az ember arcát, haját, ruháját, kiegészítőit, már kisebb részleteket is ki vág az ollóval, díszíti a tárgyakat. Elképzel valamit és azt megalkotja. Ebben az életkorban jellemző a célirányosság és a motiváltság (Kononko, 2019).

A hatodik életévben a vizuális észlelés által, már jobban érzékeli a színeket. Saját színvilágot is teremt magának és kíváncsian érdeklődik az alapszínek iránt. A műalkotás közben a gyerek próbál összefüggéseket keresni a tartalom és a kifejező eszközök között (háttér, távolság, szín). Próbálja megkülönböztetni a műveket a műfaj szerint. Képes különbséget tenni a realista és az absztrakt művészet között és saját véleményét tud formálni (Kononko, 2019).

Az óvodapedagógus feladata, hogy a már meglévő alapvető művészeti ismereteket, új anyagokkal és technikákkal bővítse. Ha megfelelő támogatást kap képes lesz a tudását, tapasztalatait más anyagokkal is elvégezni, mint az agyagozással, applikációval, barkácsolással. Könnyebben választ eszközt (ceruzák, filcek, ecsetek, szerszámok), anyagot(festék, agyag, gyurma) az alkotáshoz. Lehetőséget kell adni, hogy kipróbálják a színek keverését (Kononko, 2019).

Rajzolás

A ritmusnak és a térérzékelésnek köszönhetően a gyermek képes egy képet létrehozni egy tárgyi vagy történeti rajzon (Kononko, 2019).

Agyagozás/Gyurmázás

Az óvodapedagógus segítségével a gyerek térbeli formákat próbál létre hozni. Figyelembe kell venni, hogy a gyerek kézmozgás- koordinációja mennyire fejlett, milyen ujjgyakorlatai és tapasztalatai vannak és hogy mennyire érdeklődik a szobrászat iránt. A gyakorlás alatt a gyerek a látottak alapján képes elkészíteni egy alkotást. Változatosan ábrázolja a tartalmat és a mozgást. A pedagógus feladata az agyagozási módok bemutatása, ismertetése. Az állatábrázoláshoz a plasztikus módszert, míg a díszítő agyagozáshoz a népi motívumokat használja, az ember, fa ábrázolásához a konstruktív módszert alkalmazza. Olyan helyzeteket kell teremteni, melyek feltalálásra ösztönzik a gyermekeket (Kononko, 2019).

Applikáció

A gyermek a pedagógus segítségével fel fedezi az applikáció világát, hogy mennyi mindent lehet elkészíteni általa, milyen technikái vannak (hajtogatás, összeillesztés, tépés, vágás). Többféle kompozíciót képes ezzel elkészíteni. A pedagógusnak mindenben segítségre kell lennie a gyermek számára. Segít megtanulni a fogalmakat a papír

tulajdonságairól, mint vastag-vékony, hosszú- rövid, fent-lent, belső-külső, egymás mellett.
Új vágási, hajtogatási és tépési technikákat tanul meg a gyermek (Kononko, 2019).

III. A NÉPI DÍSZÍTŐ JELLEGŰ ÁBRÁZOLÁS ALKALMAZHATÓSÁGÁNAK VIZSGÁLATA AZ ÓVODÁBAN

A mai világban fontos, hogy már kisgyerekkorban elkezdjük a népi díszítőművészeti ágak megismertetését a gyerekekkel. A népi díszítőművészeti ágak hagyományokat és értékeket képviselnek. Már kisgyermekkorban is alkalmazhatóak az óvodai nevelésben, hiszen a játékos, kreatív alkotó tevékenységek nemcsak szórakoztatják a gyermekeket, hanem a finommotorikus készségeik fejlesztésében nélkülözhetetlen szerepet játszanak.

A népi díszítőművészettel való megismerkedés során kutatni kezdtem azokat a lehetőségeket, amelyek segíthetik e csodálatos tárgyi örökségünk az óvodás korú gyermekek körében történő népszerűsítését, mintakincseinek megismerését, alkalmazását. Azon túl, hogy ez fontos eleme a hagyományos kultúrába való belenevelődésbe, az alkotási folyamatok során erősödik a gyermekek finommozgása, a kéz stabilitása, miközben fejlődik a gyermekek esztétikai érzéke. Számos játékos lehetőséget lehet kialakítani, amely a díszítő jellegű ábrázolás során adódik – e lehetőségekre az óvodai nevelés programjában meghatározott kereteket találunk.

Az ábrázoló tevékenység feladatai az adott életkornak megfelelően meghatározottak, azonban a pedagógus által alkalmazott játékok, ötletek, projektek, mind színesíthetik a gyermekek ábrázoló tevékenységét. Szakdolgozatomban a díszítő jellegű ábrázolás óvodai alkalmazhatóságát kívántam bemutatni, kipróbálva azokat a módszereket, és tevékenységterveket, amelyeket az óvodapedagógiai tanulmányaim során elsajátítottam, s melynek alapján megterveztem a témám kutatási tartalmát.

3.1 A kutatás célja, hipotézisei, módszere

A kutatásom fő célja a népi díszítőművészet óvodai alkalmazhatóságának igazolása, annak pozitív hatása a gyermekek fejlődésére.

Az téma elméleti feltárása során az alábbi hipotéziseket fogalmaztam meg.

A kutatás hipotézisei:

1. A népi díszítőművészeti foglalkozások segítik a gyermekek finommotorikus készségeinek fejlesztését, mely nagyon fontos az iskola-alkalmasság szempontjából.
2. A népi díszítőművészet bizonyos ágai, jól beilleszthetők az óvodai foglalkozásokba.

A kutatás módszerül a könyvtári adatgyűjtést és feldolgozást követően a résztvevő megfigyelést, valamint a kísérletet választottam. A kutatás alanyai a Fertőszalmási és Forgolányi óvodák nagycsoportos gyerekei - kiválasztásuk szempontjai az alábbiak szerint történtek:

- 5-6 éves gyermekek, akik az alkotókészsége már fejlettebb;
- mindkét óvodában hasonló létszámú, a kiválasztás szempontjából azonos képességű gyermekek vegyenek részt;
- legyenek jártasak a változatos technikák használatában.

A kutatás elemzése

A kutatás során a népi díszítőművészet több ágát alkalmaztam az óvodai foglalkozásokban, amelyek célja a gyermekek fejlődésének elősegítése, finommotorikus készségeik fejlesztése és a helyi kulturális örökség megismertetése volt. A foglalkozások során a gyermekek különböző hagyományos technikákat gyakorolhattak, mint a szövés, hímzés, agyagozás, csuhé és hímes tojásdíszítés. A foglalkozások levezetésének helyszíne a nagycsoport, mindkét óvodában. A foglalkozásokat ősszel és tavasszal végeztem.

Az *első foglalkozás* levezetésére november 4-én és 5-én került sor. A foglalkozás témája: *Szövés megismerése*. A foglalkozás keretein belül ellátogatunk az óvodásokkal az iskolai múzeumba, ahol a gyerekek megismerkedtek néhány régi eszközzel, melyek a szövéshez szükségesek. Szövött pokrócokat nézegettünk és meséltem nekik a szövésről, hogy kik foglalkoztak vele, hogyan készültek el a pokrócok.

A *második foglalkozás* november 12-én és 13-án került sor. A foglalkozás témája: *Papírszövés*. A foglalkozást ismét egy beszélgetéssel kezdtük a szövésről. Bemutattam a gyerekeknek az általam elkészített papírszöveget. Ezután a gyerekeknek kiosztottam az előre elkészített sablonokat, majd mindenki választhatott a színes papírcsíkokból. Ezt követően elmagyaráztam és megmutattam a gyerekeknek, hogy kell a papírt szöni. Elmondtam, hogy a színes papírcsíkoknak mindig más sorba kell kerülni, mert csak ezáltal alakul ki a szövés. Felhívtam arra is a gyerekek figyelmét, hogy minél színesebben készítik el, annál szebb lesz.

Mindkét óvodában kellett a gyerekeknek segíteni az első papírcsík bújtatásánál, de egy-két csík után már ment nekik egyedül. A gyerekeknek tetszett az új tevékenység.

A *harmadik foglalkozás* november 19-én és 20-án került sor. A foglalkozás témája: *Csuhé baba*. A csuhéval ismerkedtek meg a gyerekek, egy hagyományos kézműves alapanyaggal, amelyet a népi mesterségekben használtak. A foglalkozás célja a csuhéval

való munkában való elmélyülés, játékeszköz létrehozása, kötözéssel technika gyakorlása volt. A foglalkozást egy találós kérdéssel kezdtük a kukoricáról. Meséltem nekik arról, hogy régen sok mindent készítettek csuhéból, mivel szinte mindenki számára elérhető volt, a gyerekek ebből készítettek maguknak játék figurákat. Bemutattam az általam elkészített fiú és lány babát. Majd miután megismerték ezt az anyagot, felhívtam a figyelmüket arra, hogy a csuhét be kell áztatni a megmunkáláshoz. Ezt követően lehetőségük volt saját csuhébabát készíteni. A foglalkozáshoz előkészítettem a csuhét és a gyerekekkel együtt készítettem a babát lépésről lépésre. A gyerekek nagy lelkesedéssel vágtak bele és mindenki egyedi babát alkotott, akár lányt, akár fiút.

A csuhé baba készítése közben több gyereknek is szüksége volt segítségre. Az egyik probléma az volt, hogy sokan nem tudták megfelelően elkészíteni a baba fejét ez leginkább az almási óvodában okozott nehézséget egy kislánynál. A másik nehézség a cérna megkötése volt. Több gyerek nem tudta úgy meghúzni, hogy biztosan ne oldódjon el, és hogy a baba ne veszítse el a formáját. Segítettünk, megmutattuk, hogyan kell erősebben húzni. Miután elkészültek a babák, egy polcra tettük őket, hogy száradjanak meg, mivel a csuhét be kellett vízbe áztatni, hogy könnyebben lehessen vele dolgozni. Amikor megszáradtak aki akart rajzolt arcot a babának és a nap végén mindenki hazavitte a saját babáját (1.sz. melléklet).

A negyedik foglalkozásra november 26-án és 27-én került sor. A foglalkozás témája: *Lyuggatott formákon való hímzés*. A foglalkozást egy rövid ismertetéssel indítom, melyen elmondom a gyerekeknek, hogy mi is a hímzés. Megmutattam nekik néhány hímzett párnát, terítőt. A továbbiakban megismerkedtünk a hímzés előkészítésével. Elsőként a zsinór bújtatásának gyakorlatát végeztük el kartonpapíron. Aztán előre elkészített, lyuggatott formákkal dolgoztunk, amelyek megkönnyítették számukra a fonal vezetését.

A ötödik foglalkozás februárban 11-én és 12-én volt. A foglalkozás témája: *Agyagtányér készítése és díszítése*. Egy rövid mesével indítottam a foglalkozást, ami a rókáról és a medvéről szó. Miután elmeséltem a mesét, elmondtam nekik, hogy agyagból fogunk készíteni egy tányért, amiről a mesében is szó esett. Az agyagot még nem ismerték így teljesen új élmény volt, hogy ezzel dolgozhattak. Beszélgettünk kicsit arról, hogy az agyag hasonlít a gyurmához, amivel heti szinten tevékenykednek.

A gyerekek megismerkedtek az agyaggal, majd elkezdtek formázni. Mindent lépésről lépésre mutattam nekik. Gömbölyítettük először, majd szépen elkezdtek formázni, hogy egy tányért kapjunk.

Mindkét óvodában akadtak olyan gyerekek, akiknek nem ment elsőre a tányér formázása. A Forgolányi óvodában négy gyereknek kellett segíteni, hogy el tudja készíteni a saját tányérját. Néhányuknak nehezebben ment, hogy az agyagból a megfelelő formát készítsék el. Ezen kívül egy másik nehézség is előfordult, hogy néhány gyereknek túl vizes volt a szivacsa, és ezáltal az agyag túl vizes lett, így elvékonyodott, és nehezebb volt formázni. Ezt is próbáltuk orvosolni.

Mikor mindenki tányérja elkészült a gyerekek neveivel a táblákat oldalra tettük, hogy megszáradjon az agyag.

Másnapra teljesen megszáradt a tányér, amit ezáltal díszíthettünk a gyerekekkel. Mindenki megkapta a saját munkáját és kezdődhetett a díszítés. Gouache festékkel mintáztuk a tányérokat. Mivel az óvodában több agyagból készült tárgy volt, így azokat együtt megnéztük a gyerekekkel és egy-egy darab került is az asztalokra. Minden gyerek saját elképzelése szerint díszítette a tányérját. Néhányan egyszínűre festették, volt aki csak pöttyökkel, vonalakkal díszítette, de a legtöbb gyerek virágot rajzolt rá.

Az agyagozást élvezték a gyerekek, mivel hasonlít a gyurmához (3.sz. melléklet).

Az *hatodik foglalkozás* levezetésére március 3-án és 5-én került sor, először a Fertősalmási, majd pedig a Forgolányi óvodában. Összesen a foglalkozáson húsz gyerek vett részt. A foglalkozás témája: *Pokrócszövés*. A foglalkozást egy rövid beszélgetéssel kezdtük a szövésről és megnéztünk néhány szövött pokrócot, hogy a gyerekek megismerkedjenek ezzel a hagyományos mesterséggel. A cél az volt, hogy felkeltsem érdeklődésüket a szövés iránt. A beszélgetés után izgatottan várták a gyakorlati részt, és lelkesen kérdezték, hogyan kezdhetik el a saját munkájukat. A szövés elsajátítását már ősszel két alkalommal papírszövés technikával kezdtük, amely egy egyszerű módja volt annak, hogy a gyerekek tudják magát a szövést elsajátítani, figyelni arra, hogy a következő sor ne ugyanabba az állásba kerüljön, valamint a színek ritmikus váltogatása is fontos. Megértették a folyamat lényegét, és hamar megtanulták a szövés technika alapjait (2.sz. melléklet).

Egy kartonpapírból készült szövőkeretet kapott minden gyerek, amelyre már a szálak fel voltak vetve és nekik már csak a szövés volt a feladatuk, igény szerint választottak maguknak a színes fonalakból és befűzték a műanyag tűbe, többször hangsúlyoztam, hogy minél színesebbre készítik, annál szebb lesz a pokróc. A foglalkozás időkeretein belül nem készült el teljesen a kispokróc, így a megkezdett munkát a gyerekek a délutáni órákban fejezték be. Miután készen lett mindenki a kispokróc szövésével, a gyerekek saját maguknak vágták le a keretről és csomózták meg a szálak végeit.

A Fertőszalmási óvodában hat gyerek vett részt a foglalkozáson melyből egy öt éves kislánknak nehezebben ment a szövés és neki szinte egész foglalkozás alatt segíteni kellett. Mindig az új sor kezdeténél volt szüksége több segítségre.

A Forgolányi óvodában tizennégy gyerek vett részt, melyből három gyereknek állandó segítségre volt szüksége, két kisfiú és egy kislány. Ők már a foglalkozás elején is akadályba ütköztek mikor a fonalat be kellett a tűbe fűzni, számukra is nehézség volt az új sor megkezdése, többször megmutattam nekik és segítetttem őket.

A *hetedik foglalkozást* április 8-án és 9-én tartottam meg. A foglalkozás témája: *Hímzett könyvjelző*. A foglalkozás elején a hímzésről, hímesekről beszélgettünk és megmutattam néhány hímzett tárgyat (abroszt, párnahuzatot és kendőt). Mivel nemsokára Anyák napja, úgy gondoltam, hogy a gyerekekkel készíthetnénk egy kis ajándékot ami egy könyvjelző. Egyszerű és könnyű mintát választottam, hogy a gyerekek kipróbálhassák a hímzést. A tevékenységhez mindent elő készítettem, így miután megmutattam a gyerekeknek az általam elkészített könyvjelzőt, kezdődhetett a hímzés. Először mindenki választott magának egy színes fonalat, melyet egy műanyag tűbe fűztek be. Az elkészítést lépésről lépésre mutattam a gyerekeknek.

Megfigyeltem, hogy azok a gyerekek, akik a szövésnél nem tudták jól befűzni a fonalat a tűbe, most már sokkal könnyebben ment nekik. Látszott rajtuk, hogy fejlődtek, és magabiztosabban kezdték el a hímzést. Azonban még mindig akadt olyan gyerek, akinek segítségre volt. A keresztaszemes hímzésnél sokan nem értették, hogyan kell kialakítani az "X" formát (4.sz. melléklet).

Néhány gyerek nagyon hamar elsajátította a technikát, és gyorsan végeztek. Miután mindenki elkészítette a saját könyvjelzőjét, nagyon boldogan mesélték el, hogy kinek fogják odaajándékozni. Voltak, akik az édesanyjuknak, mások a nagymamájuknak készítették, de akadt olyan is, aki a keresztanyukájának szánta a saját munkáját.

Az *utolsó, nyolcadik foglalkozás* április 15-én és 16-án volt. A foglalkozás témája: *Hímes tojás készítése levélrátétes technikával*. Egy rövid beszélgetéssel kezdtük a foglalkozást a húsvéti szokásokról, hogy miért ilyenkor készítjük a hímeseket, megnéztük szülőföldünk híres hímes tojás díszítéseit, néhány technikák el is mondtam nekik. Kérdeztem a gyerekeket, hogy az ők családjukban él-e még a hagyomány.

Levélrátétes technikával készítettünk hímeseket. A foglalkozáshoz mindent előkészítettem. Minden gyerek egy tojást készített. A levélrátétes tojás készítése: először minden gyerek választott magának egy levelet, majd ezt kicsit be vizeztem, hogy jobban tapadjon a tojáshoz. A levelet a tojásra kellett rányomni, úgy hogy szépen rá legyen

simulva, mert csak így lesz szép a minta. Miután mindenki rátette a levelet a tojásra harisnyába tettük és cérnával jól szorosra kötöttük. Hagymahéjban megfőztem, mikor kihűlt a gyerekekkel együtt megnéztük.

Mivel húsvétkor az a szokás, hogy a fiúk meglocsolják a lányokat, hogy el ne hervadjanak, a lányok pedig cserébe piros hímes tojás ajándékoznak nekik. Az óvodában is felelevenítettük ezt a szokást. A fiúk meglocsolták a lányokat. A fiúk már korábban megtanulták a locsolóverset, így jelképesen meglocsolták a lányokat, akik tőlük megkapták az elkészült hímes tojásokat. Mindenki nagyon élvezte ezt a részt (5. sz. melléklet).

Minden foglalkozást úgy próbáltam megtervezni, hogy a gyerekek megismerkedjenek a paraszti élettel, amikor régen a gyerekek maguk készítették a játékaikat, például csuhé babát kötözték vagy agyagból készítettek különböző figurákat. Ezek természetes anyagokból készültek, mert mindenki számára elérhetőek voltak. A foglalkozások során a gyerekek betekintést nyerhettek ebbe a régi, egyszerű, mégis kreatív világba.

A foglalkozások alatt folyamatosan segítettem a gyerekeknek, ha valaki nem tudott valamit vagy nem sikerült a munka elsőre. Mindig megvártuk egymást, és együtt haladtunk előre. A munka végén pedig összegyűltünk, és közösen megnéztük az összes elkészült alkotást, megbeszéltük, mit készítettünk.

3.2. A kutatás helyszínei

Kutatásomat a Fertőszalmási- és a Forgolányi óvodában végeztem. Fertőszalmás Beregszásztól 45 km-re fekszik, a falu határában folyik a Túr folyó, itt valósul meg a magyar-román-ukrán hármashatár. A Tiszapéterfalvai kistérség közigazgatása alá tartozik. A falu lakossága 2001-es adat szerint 1070 fő, amelynek többnyire magyar a lakossága.

A Napsugár óvoda épülete 1985-ben épült, ekkor nyitotta meg kapuit a gyerekek előtt. A rendszerváltást követően az óvoda bezárt. 2013 decemberében nyitották meg újra a gyerekek előtt. Ezt azonban hatalmas felújítás és rendbetétel előzte meg. 2011 májusától kezdve teljes körű felújítás vette kezdetét.

Az épület ekkor nagyon rossz állapotban volt, szinte csak a négy fal állt. Hiányoztak az ablakok, a padlózat és a tetőszerkezet egy része. A Nagypaládi Önkormányzatnak és a "World Servants" alapítvány, holland baptista egyház tagokból álló csoportjának köszönhetően elkezdődtek a felújítások. Behelyezésre kerültek a nyílászárók, kicserélték a padlózatot és a burkolatot, új fűtési rendszert és vízvezetékot szereltek fel. A belső falakat

újra vakolták és festették, ezt a munkát szinte teljes körűen a holland egyháztagok végezték. Ők egy teljes nyáron át dolgoztak, segítettek az óvoda „újjaépítésében”. Két év alatt teljesen sikerült befejezni a munkálatokat, ezáltal 2013 decemberében meg tudták nyitni újra az óvodát. A belső helyiségek a csoportszobák, hálósobák, mosdók, konyha, étkező mind új, európai színvonalú állapotba kerültek. A kültéri munkálatokat is elvégezték, parkosították az udvart, így a gyerekeket szinte egy teljesen új óvoda várta.

A Napsugár óvoda 45 férőhellyel rendelkezik. Jelenleg 11 gyermek jár az óvodába. Egy csoport működik. A gyerekekkel két óvónő és két dada foglalkozik, ezenkívül heti kétszer zenefoglalkozáson vesznek részt, illetve heti egyszer hittantanár tart hittan foglalkozást a gyerekeknek. A kisegítő személyzet, összesen hét fő, ide tartozik a szakács, mosogatónő, nővér, gazdasági igazgató, fűtők, udvarmester stb.

Az óvoda két szintes épületében két csoport szoba és két hálósoba van kialakítva, illetve öltözők. Az egyik csoport szoba úgy van ki alakítva, hogy a téli időszakban a gyerekek ott tudjanak szerepelni, itt található egy nagy színpad is. Van még egy tágas étkező és több mosdó. Az óvoda területén van egy kis veteményes kert is, ahol alkalomadtán a gyerekek is segédkeznek a teendőkben. Az udvaron csúszda, hinta, libikóka és homokozó is található. Egy kerti pavilonra van az udvaron ami gyerekek kényelmét szolgálja, mivel foglalkozást is lehet tartani ezáltal a friss levegőn nyáron az árnyékban.

Kutatásom másik helyszíne Forgolány, a Beregszászi járáshoz tartozó falu, Beregszásztól 35km-re Batár patak déli partján fekszik. A Tiszapéterfalvi kistérség közigazgatása alá tartozik. A falu lakossága 2001-es adat szerint 816 fő, amelynek többnyire magyar a lakossága.

A Forgolányi Bölcsőde-Óvoda 1990. szeptember 1-jén nyitotta meg kapuit a gyerekek előtt. Az intézmény az elmúlt évek során több felújításon ment át, hogy a gyermekek számára a legjobb környezetet biztosíthassa (Web3).

A fűtési rendszer meghibásodása miatt 1996 és 2004 között az óvoda csak a nyári hónapokban tudott működni, ekkor egy vegyes csoportot alakítottak ki. Azonban a fűtési rendszer korszerűsítésével visszaállt teljes évi munkaidőbe, és az óvoda két csoporttal működhetett, így már egész évben fogadhatta a gyerekeket. 2013 áprilisától pedig egy bölcsődei csoportot is indítottak, hogy a legkisebbek számára is megfelelő helyet biztosítsanak (Web3).

Az évek során az intézmény folyamatos fejlesztéseken esett át. Az óvoda tetőszerkezetét teljes mértékben felújították. A konyhai részleg is teljes körű felújításon

ment keresztül: a falakat és padlót újra burkolták, minden konyhai eszközt kicserélték, és a helyiség minden szempontból modernizálódott. A belső terek is megújultak: a játszó- és hálótermeket kifestették, új padlóburkolatot fektettek le. Az emeleti részen is történtek változások, ugyanis az ott található nyílászárókat kicserélték.

A fejlesztések nemcsak a belső terét érintették, hanem az óvoda külső része is megújult. Az épület bejáratí terasza új formát kapott, és az udvar burkolata is frissült.

2018-ban teljes körű felújításon esett át. Új szekrényeket, függönyöket, szőnyeget, asztalokat, ágyakat kaptak a gyerekek. Az épület két szintes, mindkét szintén vannak csoportszobák. A folyosókra belépve a gyerekek munkáit láthatjuk és az elballagott gyerekek tablóképeit. Az óvoda nagy udvarral rendelkezik, sok fával és füves részel, amely kreatívan díszítve van. Az udvaron több szabadtéri játék is megtalálható többek közt csúszdák, libikókák, hinták, homokozó, futball pálya, illetve pavilonok is vannak.

Az óvoda 67 férőhellyel rendelkezik, jelenleg 42 gyermek jár ide. Az intézményben egy bölcsődei csoport, egy középső csoport és egy nagycsoport működik. Az utóbbi időszakban a háború következményeként sajnos csökkent a gyerekek száma. Azonban az óvoda továbbra is fontos szerepet játszik a helyi közösség életében, hiszen nemcsak a falusi gyerekek járnak ide, hanem a környező településekről is hoznak gyermekeket, mivel ott nincs óvoda.

Az óvoda személyzete összesen 19 fő, ebből 6 óvodapedagógus, 4 dajka, egy igazgató, zenenevelő, szakács és egy kisegítő, mosónő, beszerző, udvarmester, fűtő és ápolónő. Az óvodai kötött tevékenységeken túl a gyerekek számára minden héten van hittanóra, illetve néptánc foglalkozás.

Az óvodában nagy hangsúlyt fektetnek arra, hogy a gyerekek megismerkedjenek a népi hagyományokkal és a jeles napokkal. Az év folyamán különböző tevékenységet, játékokat és ünnepséget szerveznek. Az évszakok változása is hozzájárul ezekhez a programokhoz: tavaszi, nyári, őszi és téli témákban szerveznek kézműves foglalkozásokat.

Mindig kiemelt szerepet kap az anyanyelvi fejlesztés: mesélés, verselés. A népi hagyományok mellett nagy figyelmet fordítanak arra is, hogy a szülőket bevonják számos közös tevékenységbe.

3.3 A kutatás eredményeinek bemutatása

Kutatási módszerként a megfigyelés és kísérlet módszerét alkalmaztam. A kutatás kezdetekor és végén az alábbi szempontok alapján igyekeztem megállapítani a gyermekek fejlettségi szintjét:

- ismerik-e a választott népi díszítőművészeti eljárást, az alapanyagot, és a megmunkálás eszközeinek használatát;
- életkorukhoz mérten a manuális készségek területén lemaradtak, vagy annak megfelelően fejlettek;
- segítséggel boldogulnak a kivitelezésben;
- segítség nélkül képesek elvégezni a feladatot;
- rendelkezésre állnak-e a szükséges óvodai feltételek a népi díszítőművészet választott ágainak a kipróbálására, gyakorlására?

A Fertőszalmási óvodába járó gyermekek képességeit már jól ismertem, mivel több gyakorlatomat is itt végeztem. Ennek köszönhetően tudtam, hogy melyik gyerek milyen fejlettségi szinten áll, melyiküknek van szüksége több segítségre, és kinek megy könnyebben a feladatok megoldása.

A Forgolányi óvodában azonban más volt a helyzet, mivel itt az általam tartott foglalkozások előtt nem ismertem a gyerekek képességeit. Az óvónők által vezetett foglalkozások alatt ismerkedtem meg velük, figyeltem, hogyan dolgoznak, milyen nehézségeik vannak, és miként reagálnak a feladatokra. Ez a megfigyelési időszak segített abban, hogy felmérjem, melyik gyermekek igényelnek több segítséget. A megfigyelés során öt gyerek volt akinek több segítség kellett ebből három fiú és kettő lány.

A kutatásom kezdetekor felmértem a gyerekek képességét a fentebb felsorolt szempontok alapján, melyet táblázatban rögzítettem.

A gyerekek nem ismerték a bemutatott népi díszítőművészeti eljárásokat, azok alapanyagait és az eszközeinek a használatát. Mind az öt díszítőművészeti tevékenység új volt a gyerekek számára, mindkét óvodában. Voltak olyan gyerekek, akik már hallottak például a szövésről vagy a csuhéfonásról, de elkészítési módjukat még nem ismerték.

A második szempont szerint azt vizsgáltam, hogy életkorukhoz mérten a manuális készség terén lemaradtak, vagy megfelelően fejlettek. A Forgolányi óvodában a csoport többsége az életkorának megfelelően ügyesen használja a megmunkálás eszközeit (olló, tű, rajzeszközök), de van köztük négy olyan gyerek, akik ügyetlenebbül bánnak az

eszközökkel a többiekhez képest le vannak maradva. A Fertőszalmási óvodában hét gyerekből csak ketten vannak az életkorukhoz képest megfelelő szinten.

A következő szempontok alapján, hogy segítséggel vagy segítség nélkül oldják meg a feladatot a tevékenységek alatt, mindkét óvodában hasonló volt. A technológiák ismeretlensége, újszerű volta adta azt a tényt, hogy több gyerek csak segítséggel boldogult. A Forgolányi óvodában tizennégy gyerekből hét csak segítséggel volt képes elvégezni a feladatokat, megfigyeléseim alapján mindig ugyan azok a gyerekek igényeltek segítséget. A Fertőszalmási óvodában a hat gyerekből négy nem tudta egyedül elvégezni a feladatot. Azok a gyerekek, akiknek könnyebben mentek a feladatok, volt, hogy segítettek a társaiknak, ha valamiben lemaradtak. Ez jó aránynak mondható.

Az utolsó szempont, miszerint rendelkezésre állnak-e a szükséges óvodai feltételek a népi díszítőművészet választott ágainak a kipróbálására, gyakorlására, megállapítható, hogy az óvodai feltételek nem kielégítő mértékben állnak rendelkezésre, mivel ezen ágak kipróbálása több természetes alapanyagot és hozzá való eszközöket igényel, és az óvodákban nincs erre anyagi keret. Azonban átgondolt tervezéssel, gyűjtőmunkával, több díszítőművészeti ág kelléktára megteremthető.

Foglalkozások	Forgolányi Óvoda		Fertőszalmási Óvoda	
	igen	nem	igen	nem
Ismerik-e a szövést (alapanyagait, eszközeit)?	2	12	-	6
Ismerik-e csuhét (alapanyagait, eszközeit)?	9	5	3	3
Ismerik-e az agyagot(eszközeit)?	6	8	1	5
Ismerik-e a hímzés (alapanyagait, eszközeit)?	-	14	-	6
Felnőtt segítségével sem képes elvégezni	-		-	
Csak felnőtt segítségével képes elvégezni	7		4	
Minimális segítséggel képes elvégezni	4		1	

Önállóan képes elvégezni	3	1
-----------------------------	---	---

1.sz. táblázat

A gyermekek képességeinek megállapítása az őszi időszakban

Tavasszal is felmértem a gyerekek képességét a fentebb felsorolt szempontok alapján, melyet táblázatba rögzítettem.

Az első szempont hogy a gyerekek ismerik-e a bemutatott népi díszítőművészeti eljárásokat, azok alapanyagait és az eszközeinek használatát. Igen, a legtöbb gyerek már ismeri, mivel az őszi foglalkozások keretén belül foglalkoztunk velük. Mindkét óvodában van egy-egy gyerek aki nem ismeri, mivel akkor még nem voltak a csoport tagjai. A Forgolányi óvodában a gyerekek emlékeztek a népi díszítőművészet ágaira. Minden foglalkozás kezdetén kérdeztem, hogy emlékeznek-e, hogy miket készítettünk az őszi időszakban és a tizennégy gyerekből kilenc gyerek mindig meg tudta mondani, hogy mit készítettünk. A Fertősalmási óvodában a gyerekek nem emlékeztek.

A második szempont szerint az vizsgáltam, hogy életkorukhoz mérten manuális készség terén lemaradtak, vagy megfelelően fejlettek. A Forgolányi óvodában a gyerekek többsége az életkorának megfelelően használja az eszközöket, viszont van egy kisfiú aki életkorához képest nem fejlett, ez minden foglalkozáson megmutatkozott. A Fertősalmási óvodában az őszihez képest javul a gyerekek fejlettsége, melyet a foglalkozásokon is észrevettem, de még mindig akad olyan gyerek aki nagyon ügyetlenül bánik az eszközökkel.

A következő szempontok alapján, hogy segítséggel vagy segítség nélkül oldják meg a feladatot a tevékenységek alatt a két óvodában eltérő. Mivel már ismerték az adott tevékenységeket, ezáltal némelyik gyereknek könnyebb ment a feladat. A Forgolányi óvodában tizennégy gyerekből két gyerek volt csak aki nem tudta egyedül elvégezni a feladatokat. A Fertősalmási óvodában a hét gyerekből egy nem tudta egyedül elvégezni a feladatokat.

Az utolsó szempont az őszihez képest nem mutat változást, mivel az óvodák anyagi kerete nem engedheti meg, hogy a díszítőművészettel kapcsolatos ágakhoz megfelelő alapanyagokat biztosítson. Mindez ellenére, meglátásom szerint a gyerekek igényelnék a díszítőművészettel kapcsolatos foglalkozásokat.

Az őszi foglalkozásokhoz képest a gyermekek kézügyessége sokat fejlődött, s mindez a tavaszi időszakban megmutatkozott. Ősszel a legtöbb gyereknek nehézséget okozott a fonal befűzése a tűbe, de viszont már tavasszal egyre jobban ment mindenkinek.

A foglalkozások pozitív hatással voltak a gyermekek kézügyességére, alkotókedvére. Az őszi és a tavaszi foglalkozások eredményeit összehasonlítva a gyerekek kézügyessége, figyelme, feladattartása sokat javult. Megfigyeltem, hogy a tevékenységek gördülékenységéhez az is hozzájárult, hogy délutánonként, a szabad játék idején is olykor kézművesedtünk.

Foglalkozások	Forgolányi Óvoda		Fertőszalmási Óvoda	
	igen	nem	igen	nem
Ismerik-e a szövést (alapanyagait, eszközeit)?	13	1	6	1
Ismerik-e csuhét (alapanyagait, eszközeit)?	13	1	7	-
Ismerik-e az agyagot(eszközeit)?	14	-	6	1
Ismerik-e a hímzés (alapanyagait, eszközeit)?	13	1	6	1
Ismerik-e a hímes tojás (alapanyagait, eszközeit)?	10	4	5	2
Felnőtt segítségével sem képes elvégezni	-		-	
Csak felnőtt segítségével képes elvégezni	2		1	
Minimális segítséggel képes elvégezni	3		1	
Önállóan képes elvégezni	9		5	

2.sz. táblázat

A gyermekek képességeinek megállapítása a tavaszi időszakban

Az első hipotézisem beigazolódt, a népi díszítőművészeti foglalkozások segítik a gyermekek finommotorikus készségeinek fejlesztését. A kutatásom megerősítette ezt az állítást. A díszítőművészeti tevékenységek, mind olyan feladatok voltak, amelyek folyamatosan fejlesztették a gyerekek finommotoros készségeit.

A tevékenységeknek köszönhetően a tavaszi időszakra az ujjszaggatások, a kéz és a szem koordináció is jelentősen fejlődtek. A kutatás során szerzett tapasztalatok alapján tehát megerősíthetem, hogy a népi díszítőművészeti foglalkozások valóban hozzájárulnak a gyermekek finommotorikus készségeinek fejlődéséhez.

A második hipotézisem is beigazolódt, mivel a népi díszítőművészet bizonyos ágai, mint a szövés, hímzés, agyagozás, csuhé- és hímes tojás készítése, valóban jól beilleszthetők az óvodai foglalkozásokba. Ezen foglalkozások nemcsak, hogy jól alkalmazkodtak a gyerekek szintjéhez, hanem rendkívül élvezték is őket. A gyerekek lelkesen vették részt minden egyes foglalkozáson, és láthatóan izgatottak voltak, hogy új dolgokat ismerhettek meg.

A kézműves foglalkozások alatt az új tevékenységek, mint a szövés vagy a hímzés olyan élményt adtak számukra, ami nemcsak fejlesztette őket, hanem örömet is okozott. A gyermekek kíváncsisága és alkotó kedve a különböző tevékenységek során minden alkalommal megerősítette bennem azt a meggyőződést, hogy a népi díszítőművészeti ágak remekül alkalmazhatók az óvodai foglalkozásokon.

A kutatásom során egyértelművé vált számomra, hogy fontosak a népi díszítőművészettel kapcsolatos foglalkozások, és hogy a gyermekeknek lehetőséget kell teremteni az óvodában arra, hogy megismerjék és kipróbálják ezeket az ágakat. Minden foglalkozás során azt tapasztaltam, hogy a gyerekek lelkesen vettek részt a különböző díszítőművészeti tevékenységek kipróbálásában.

ÖSSZEGZÉS

A néphagyományaink a gyerekek és a felnőttek életében is fontos szerepet játszanak, hiszen ezek által őrizhetünk meg számos kulturális értéket. A hagyományok éltetésével őrizhetjük meg azt a sokrétű tudást és tapasztalatot, amelyet elődeink halmoztak fel és hagytak ránk. Kárpátalja magyarlakta falvaiban még sok régi hagyomány élőként van jelen, mint például a fazekasság, a beregi szőttes és hímzés, a viski csuhéfonás, emellett sokan foglalkoznak rongypokróc szövessel.

Mindezek ellenére sajnos elmondható, hogy a mai fiatalok kevésbé érdeklődnek a hagyományok iránt. Éppen ezért választottam szakdolgozatom témájának *Kárpátalja díszítőművészetének élő hagyományait és annak óvodai vonatkozásait*. Úgy vélem, hogy az óvoda az a tér, ahol az óvodapedagógus átadhatja a gyermekeknek a szülőföld értékeinek szeretetét, tiszteletét, azzal, hogy megismerteti a helyi népművészeti hagyományokat. A népi díszítőművészet mindig is fontos szerepet töltött be egy közösség életében, hiszen ezekre a tárgyakra szükség volt és van ma is. Az óvodai nevelés kiváló lehetőséget nyújt arra, hogy kisgyermekek tapasztalás útján, személyes élményekkel gazdagodva szerezzenek ismereteket. A gyerekek a tevékenységeken keresztül olyan élményeket kapnak, amelyek a későbbi életükre is meghatározó hatással lesznek. Ezek az élmények megalapozzák a szülőföldjükhöz való érzelmi kötődést. Ezáltal a gyermekek észreveszik a szépet a környezetükben, a díszítőművészeti alkotásokat, érzelmileg gazdagabbá válnak, ami erősítheti a közösségen belüli összetartozás érzését.

Szakdolgozatomban fókuszában a népi díszítőművészet hagyományainak óvodai alkalmazhatósága volt. Két általam állított hipotézisre akartam választ kapni: hogy a népi díszítőművészeti tevékenységek milyen hatással vannak az óvodáskorú gyermekek finommotorikus készségeinek fejlődésére és hogy ezek a tevékenységek, hogyan illeszthetők be az óvodai foglalkozásokba.

Több szakaszban valósítottam meg a kutatás módszertanát. Könyvtári és szakirodalmi adatgyűjtést végeztem a magyar népi díszítőművészetről, különösen a kárpátaljai hagyományokról. Majd óvodai foglalkozásokat tartottam és megfigyeltem a gyermekek kez ügyességét. A fertősalmási és forgolányi óvodák nagycsoportosai voltak a gyakorlat alanyai.

A kutatás során népi díszítőművészettel kapcsolatos foglalkozásokat tartottam. A foglalkozások alatt megfigyeltem, hogy hogyan fejlődik finommotorikus képességük. A hipotéziseim a vizsgálat alatt beigazolódtak.

A népi díszítőművészet ágai jól alkalmazhatóak az óvodai foglalkozásokon, mert nem csak fejlesztik a gyermeket, hanem a hagyományok éltetésére is nevelik őket, akik tovább adják majd a következő generáció számára.

РЕЗЮМЕ

Наші народні традиції відіграють важливу роль у житті як дітей, так і дорослих, оскільки вони допомагають нам зберігати численні культурні цінності. Зберігаючи традиції, ми можемо зберегти різноманітні знання та досвід, які накопичили та залишили нам наші предки. У селах Закарпаття, населених угорцями, досі живуть багато давніх традицій, таких як гончарство, Берегі ткацтво та вишивка, Вишківське плетіння кукурудзяного лущиння, багато людей займаються ткацтвом ганчіркових покривал.

Попри все це, на жаль, можна сказати, що сучасна молодь менше цікавиться традиціями. Тому темою дипломної роботи я обрала живі традиції декоративного мистецтва Закарпаття та його дитячі аспекти. Вважаю, що дитячий садок – це те місце, де вихователь може передати дітям любов і повагу до цінностей рідного краю, познайомивши з місцевими традиціями народного мистецтва. Народне декоративне мистецтво завжди відіграло важливу роль у житті громади, оскільки ці предмети були потрібні й є й сьогодні. Навчання в дитячому садку надає чудову можливість маленьким дітям отримати знання через досвід, збагачений особистим досвідом. Ці переживання складають основу емоційної прив'язаності до рідного краю. Таким чином діти помічають красу у своїй громаді, витвори декоративного мистецтва, стають емоційно багатшими, що може посилити почуття.

Основною темою моєї дипломної роботи було застосування традиції народного декоративного мистецтва в дитячих садках. Я хотіла отримати відповіді на дві висунуті мною гіпотези: який вплив мають заняття народним декоративним мистецтвом на розвиток дрібної моторики у дітей дошкільного віку та як ці заняття можна інтегрувати в дошкільну діяльність.

Методологію дослідження я реалізувала у декілька етапів. Проводила збір бібліотечних та літературних даних про угорське народне декоративне мистецтво, зокрема про традиції Закарпаття. Потім проводила заняття в дитячому садку та спостерігала за ручною спритністю дітей. Учасниками вправи були діти великих груп з дитячих садків з Фертешолмаш та Форголань.

Під час дослідження я проводила майстер-класи/заняття, пов'язані з народним декоративним мистецтвом. Під час занять я спостерігала, як розвивається їхня дрібна моторика. Мої гіпотези підтвердилися під час розслідування.

Галузі народного декоративного мистецтва добре підходять для занять у дитячому садку, оскільки вони не тільки розвивають дітей, а й виховують їх зберігати традиції, які вони передаватимуть наступним поколінням.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Ákszonová A. P., Ánicsuk Á. M., Ártemová L.V., Kononko O.L.. (О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова [та ін.] ; наук. кер. О. Л. Кононко) (2019): *Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років*. Київ, ТОВ «МІЦФЕР-Україна». <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/programy-rozvytku-ditey/programma-ya-y-sviti.pdf>
[Letöltés ideje:2025. 04. 15.]
- Badó Zsolt (2023): *Tojásfestés Nagydobronyban – Gazdaasszonyok találkoztak*. <https://kmmi.org.ua/cikkek/hirek/tojasfestes-nagydobronyban-gazdaasszonyok-talalkoztak-viragvasarnap> In: Kárpátaljai Magyar Művelődés Intézet.
[Letöltés ideje:2024. 04. 15.]
- Bakkay Tiborné (1984): *Az óvodai ábrázolás és a kézimunka módszertana*. Budapest, Tankönyvkiadó.
- Balassa Iván –Ortutay Gyula (1979): *Magyar Néprajz*. Békéscsaba, Corvina Kiadó.
- Báron László - Juhász Antal - Zsáky István (1977): *Rajz és kézimunka. Az óvónői szakközépiskola I-IV. osztálya számára*. Budapest, Tankönyvkiadó.
- Bede Béla (2017): *Magyar népi kézművesség*. Budapest, Corvina Kiadó Kft.
- Bucherna Nándorné – Faust Dezsőné – Zadravecz Teréz (1998): *Néphagyományörzés az óvodában*. Budapest, Hogif Editó kiadó.
- Czél (2008): *Kézműves ünnep és szakmai továbbképzés Visken*. In. Kárpátalja hetilap, 382. szám. <https://karpataljalap.net/2008/05/09/kezmuves-unnep-es-szakmai-tovabbkepzes-visken>
[Letöltés ideje:2024. 04. 20.]
- Dancs Krisztina (2014): *A beregi szőttes múltja és jelene*. Acta Academiae Beregsasianus.https://epa.oszk.hu/01600/01626/00012/pdf/EPA01626_acta_bereg_2014_1_114-125.pdf
[Letöltés ideje:2024. 04. 15.]
- Domanovszky György (1981): *A magyar nép díszítőművészete*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Dupka György – Fuchs Andrea (2017): *Kárpátaljai magyar képzőművészekarcképcsarnoka*. Ungvár - Budapest Intermix kiadó. https://kmmi.org.ua/uploads/attachments/books/books-pdf/253_arckepcsarnok_bovitett_001-321.pdf
[Letöltés ideje:2024. 04. 20.]

- Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László (2011): *Népművészeti műhelyek, csoportok, mesterek Kárpátalján*. In: Kárpátaljai Magyar Művelődés Intézet.
<https://kmmi.org.ua/nepmuveszet/nepmuveszeti-muhelyek-csoportok-mesterek-karpataljan>
[Letöltés ideje:2024. 04. 20.]
- Espán Margaréta (2014): *Borzsapart, Borzsavár*. In: Kárpátalja hetilap, 726. szám.
<https://karpataljalap.net/2014/12/11/borzsa-part-borzsa-var>
[Letöltés ideje:2024. 04. 15.]
- Herceg Mária (2006): *A csuhéfigurák készítésének fortélyai*. In: Benedek Krisztina - Sándor Ildikó: *Útravaló. A néphagyomány közvetítésének módszerei az óvodában*. Hagyományok Háza, Budapest.
- Kész Barnabás (2013): *A salánki hordó*. In: Kárpátalja hetilap, 671. szám.
<https://karpataljalap.net/2013/11/21/salanki-hordo>
[Letöltés ideje:2024. 04. 20.]
- Kész Réka (2020): *Élő hagyomány: A salánki hímestojás*. In: Kárpátaljai Magyar Művelődés Intézet. <https://kmmi.org.ua/cikkek/hirek/elo-hagyomany-a-salanki-himes-tojas>
[Letöltés ideje:2024. 02. 25.]
- Lator László Iván - Szamborovszkyné dr. Nagy Ibolya - Godzsa Anikó (2021): *A Tiszától a Sajóig. Észak-Magyarország, a Kelet-Felvidék és Kárpátalja*. Budapest, Brassói Sándor mb. elnök.
- Lengyel Lajos (felelős vezető) (1954): *Magyar népi díszítőművészet*. Budapest Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata.
- Monoriné Rohlik Erzsébet (1990): *A varázserejű hímestojás*. Neutron Kft.
- Nagy Mari- Vidák István (2006): *Fűben, fában játék*. In: Benedek Krisztina - Sándor Ildikó: *Útravaló. A néphagyomány közvetítésének módszerei az óvodában*. Hagyományok Háza, Budapest.
- Pirigyi Gergely (2017): *A beregszászi járás hagyományos népi mesterségei*. Beregszász.
<https://genius-ja.uz.ua/images/files/pirigyi-gergelyszakdolgozat.pdf>
[Letöltés ideje:2025. 05.10.]
- Popovych Zoriana (2022): *Húsvéti hagyományok és ünnepek*. In: Kárpátalja.ma
<https://karpatalja.ma/kultura/kulturalis-hirek/husveti-foglalkozas-a-nagybereg-i-tajhazban/>
[Letöltés ideje:2024. 04. 15.]

Scsebakovi Olga, (Щербаківі Ольга Миколаївна) (2012): *Система роботи щодо ознайомлення дошкільників з декоративно-прикладним мистецтвом України*. Харків.

<http://dnz114.edu.kh.ua/Files/downloads/%D0%94%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8%20.pdf>

[Letöltés ideje:2025. 04. 15.]

Tüskés Tünde (2006): *Szalmababák, kalásztündérek*. In: Benedek Krisztina Sándor Ildikó: Útravaló. *A néphagyomány közvetítésének módszerei az óvodában*. Hagyományok Háza, Budapest.

Webes forrás:

Web1: Nagykapos és Vidéke Társulás adattára: *A Polónyi Katalin Textilmúzeum és a beregi szőttes*.

<https://cbc-artspace.com/locations/a-polonyi-katalin-textilmuzeum-es-a-beregi-szottes-muzej-tekstilyu-imeni-katalina-poloniya-ta-berezkogo-tkacztva/>

[Letöltés ideje:2025. 04. 15.]

Web2: Kaposiné Kundermann Livia (2012): *Művészetre nevelés*. Lurkó Világ.

<https://lurkovilag.hu/muveszetre-neveles/>

[Letöltés ideje:2025. 05. 10.]

Web3: Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (2018): *Forgolányi Pöttyös Panni Óvoda*.

<https://kmpsuz.uz.ua/ovodaprogram-201718/forgolanyi-pottyos-panni-ovoda.html>

[Letöltés ideje:2025. 05. 10.]

MELLÉKLET

Foglalkozásterv: Népi játékeszköz készítése

Helyszín: Fertőszalmási Napsugár Óvoda/ Forgolányi Bölcsőde - Óvoda

Csoport: Nagycsoport

Dátum: 2024.november 19 /20

Téma: Csuhé baba

Cél: A gyerekek megismerkedhetnek a csuhé alapanyaggal és annak felhasználásával.

Oktatási: Megtanítani a gyerekeket a csuhé használatának szabályaira, és a biztonságos munkavégzésre.

Képzési: Kreativitás, fantázia és problémamegoldó készségek fejlesztése a kézműves alkotás során.

Nevelési: Fejleszteni a gyermekek finommotorikáját és kézügyességét.

Eszközök: csuhé, olló, cérna

Foglalkozás menete:

I. Szervezési feladatok:

Előkészítem az anyagokat, megkérem a gyerekeket, hogy mindenki foglalja el a saját helyét.

II. Motiváció:

Nyári szélről ringatva,
ezerszemű kisbaba
bölcsőjében alszik,
hosszú bajszát csüngetve,
zöldbe burkolózik. Mi az?
(kukorica)

Hosszú száron zöld baba,
korán nő a bajusza,
egyszer aztán szétfeszlik,
és a babát kiveszik. Mi az?
(kukorica)

III. Tevékenység

Beszélgetünk kicsit a csuhé babáról. Régen, amikor még nem voltak boltokban kapható játék babák, a gyerekeknek más módokon kellett játszaniuk a játékot, így a természetes anyagokból készítettek játékokat, mivel nem voltak olyan könnyen elérhetőek a kész műanyag vagy plüss játékok, mint ma. A kukorica csuhé, ami a kukorica lecsupaszított héja, rengeteg helyen volt elérhető, így ezt használták fel a babák készítésére. Csuhé baba bemutatása

Készítése:

1. Mindenkinek adok 5-6 darab csuhét illetve ollót és már készre vágott cérnát.
2. Elkezdjük a csuhét összefogni mindent mutatok a gyerekeknek.

3. Megkötjük és elkezdjük a csuhét lefelé hajtogatni és így megkapjuk a fejét is.
4. Kéz készítése, majd a babához kötése.
5. Ha lányt készítettünk akkor már csak az alját szépen levágjuk, hogy szép legyen a szoknyája, ha fiút akkor a csuhét ketté vesszük és megkötjük.
6. Minden lépést mutattok és ha valakinek segítségre van szüksége segítetek neki.

IV.Tevékenység lezárása

Mindenki megmutatja, hogy milyen babát készített. Mindenkit megdicsérek, hogy ügyes volt.

Foglalkozásterv: Szövött pokróc

Helyszín: Fertőszalmási Napsugár Óvoda / Forgolányi Bölcsőde – Óvoda

Csoport: Nagycsoport

Dátum: 2025. március 3/5

Téma: Pokrócszövés

Célok:

Oktatási cél: A szövés alaptéchnikájának elsajátítása.

Képzési cél: A finommotorika, türelem és problémamegoldó képesség fejlesztése, esztétikai érzék erősítése.

Nevelési cél: A hagyományok iránti érdeklődés felkeltése, az önálló munka és az alkotás örömeinek megélése.

Eszközök: Kartonból készített szövőkeret, műanyag tű, színes fonalak, olló, szövött textíliák mintaként

Foglalkozás menete:

I. Szervezési feladatok:

Az anyagok előkészítése a foglalkozás előtt. A gyerekek irányítása, hogy mindenki foglalja el a saját helyét.

II. Motiváció:

Tudjátok, régen az emberek nem boltban vették a takarókat vagy ruhákat, hanem maguk készítették. A szövés régi, hagyományos mesterség volt, és sokan szöttek otthon. Mi is készítünk ma egy kis pokrócot a babáknak – igazi szövéssel!

Megmutatok néhány régi, szövött pokrócot vagy színes textíliát, megfigyeljük a mintákat, színeket.

III. Tevékenység

Minden gyermek választ fonalat.

1. Megmutatom, hogyan kell a fonalat a szövőkereten keresztül vezetni: egyszer felül, egyszer alul, sorban egymás után.
2. A gyerekek elkezdik a saját baba pokrócuk szövését.
3. Miután mindenki végzett a gyerekek maguknak vágják le a pokrócot a keretről és csomózzák a végét.

IV. Tevékenység lezárása:

Közösen megnézzük a gyerekek alkotásait. Mindenkit megdicsérek az igyekezetéért és kreativitásáért. A kész szötteket a gyerekek hazavihetik.

Foglalkozásterv: Népi fazekasság

Helyszín: Fertőszalmási Napsugár Óvoda / Forgolányi Bölcsőde – Óvoda

Csoport: Nagycsoport

Dátum: 2025. február 11/12

Téma: Agyagtányér készítése és díszítése

Célok:

Oktatási cél: A gyerekek ismerkedjenek meg az agyag mint természetes alapanyag tulajdonságaival, használatával és az agyagművesség alapjaival.

Képzési cél: A kézügyesség, finommotorika, formaérzék és kreativitás fejlesztése az agyag formázása és festése során.

Nevelési cél: A türelem, kitartás, szabálykövetés és az önálló munka megerősítése, valamint az alkotás örömeinek megélése.

Eszközök: Agyag, szivacs (kevés vízzel), alátét a munkához tábla, gouache festék, ecsetek, víz és törlőkendő

Foglalkozás menete:

I. Szervezési feladatok:

A gyerekek helyet foglalnak az asztaloknál. Előkészítem az agyagot, szivacsokat, alátéteket, festékeket és ecseteket.

II. Motiváció:

Rövid mese elmondása: A róka és a medve.

A mese után megbeszéljük: Milyen tányérról lehetett szó a mesében? Ti milyen tányért készítenétek a mesebeli állatoknak?

III. Tevékenység):

1. Megmutatom az agyagot, beszélgetünk róla: – „Ez hasonlít a gyurmához, ugye? Miben más?”
2. A gyerekek megkapják saját agyagdarabjukat.
3. Az agyag puhítása: együtt gyúrjuk, gömbölyítjük, hogy jól formálható legyen.
4. Elkezdjük a tányér formázását (lapítás, perem kialakítása).
5. Figyelmeztetés a szivacs használatára: csak kevés víz kell!
6. Mindenki visszakapja a saját megszáradt tányérját.
7. Előveszünk néhány korábban készült agyagtárgyat, megnézzük.
8. Rövid beszélgetés a festékek színeiről és a díszítési lehetőségekről.
9. A gyerekek saját elképzelésük szerint festik ki a tányért gouache festékkel.

10. A kész műveket együtt megnézzük, megbeszéljük, ki mit és miért festett rá.

V. Tevékenység lezárása:

Minden gyermek megmutatja a tányérját. A tányérokat kiállítjuk az óvodában, majd később hazavihetik őket.

Foglalkozásterv: Hímzés népi motívumokkal

Helyszín: Fertőszalmási Napsugár Óvoda / Forgolányi Bölcsőde – Óvoda

Csoport: Nagycsoport

Dátum: 2025. április 8/9

Téma: Hímzett könyvjelző készítése

Célok:

Oktatási cél: A gyerekek ismerkedjenek meg a hímzés alapjaival, az eszközök használatával.

Képzési cél: Finommotorika, szem-kéz koordináció és türelem fejlesztése a kézi tevékenység által.

Nevelési cél: Az önállóság és kreativitás támogatása, az anyák napi ajándékkészítés örömeinek megélése.

Eszközök: Előre kirajzolt minta keresztszemes anyagon, színes fonalak, műanyag tűk, példaként hímzett tárgyak (abrosz, párnahuzat, kendő)

Foglalkozás menete:

I. Előkészítő tevékenység –

- Zsinór bújtatásának gyakorlása. A gyerekek kartonpapíron végezték el a mozdulatok begyakorlását.
- Lyuggatott formák használat. Előre perforált mintákon vezették a fonalat, így biztonságosan, sikerélménnyel tanulhatták meg az alaptechnikát.

Szervezési feladatok:

Az eszközök kiosztása előtt a gyerekek az asztalokhoz ülnek.

III. Motiváció:

Beszélgetés a hímzésről:

- Mit jelent a hímzés? Hol láttunk már ilyet?
- Közösén megnézzük a bemutatott hímzett tárgyakat: abrosz, párnahuzat, kendő.
- Nemsokára Anyák napja lesz – milyen ajándéknak örülne az anyukátok?
- Ma egy szép hímzett könyvjelzőt készítünk, amit ti is hazavihettek majd neki!

IV. Tevékenység:

1. Megmutatom a saját elkészített mintadarabot.
2. Minden gyermek választ egy színes fonalat, majd segítséggel befűzi műanyag tűbe.
3. A hímzés folyamatát lépésről lépésre mutatom, mindenki követi a saját tempójában.
4. A minta egyszerű, könnyen követhető.

V. Tevékenység lezárása:

A gyerekek megmutatják a kész könyvjelzőiket. A könyvjelzőket az óvónő elrakta és majd , az Anyák napi ünnepségen adják oda.

Foglalkozásterv: Tojásdíszítés

Helyszín: Fertőszalmási Napsugár Óvoda / Forgolányi Bölcsőde – Óvoda

Csoport: Nagycsoport

Dátum: 2025. április 15/16

Téma: Hímes tojás készítése levélrátétes technikával, húsvéti hagyományok felelevenítése

Célok:

Oktatási cél: A gyerekek ismerkedjenek meg a húsvéti hagyományokkal és a hímes tojás készítésének egyik népi technikájával.

Képzési cél: A gyermekek finommotorikus készségeinek és precizitásának fejlesztése, esztétikai érzékük erősítése.

Nevelési cél: A hagyománytisztelet és a kulturális örökség megbecsülésének fejlesztése, az ünnepi szokások közösségi megélése.

Eszközök: Tojás, kis levelek (pl. petrezselyem), harisnya darabok, cérna, hagymahéj

Foglalkozás menete:

I. Szervezési feladatok:

A gyerekek asztalokhoz ülnek, minden eszköz előkészítve. A tojások és levelek egyenként elő vannak készítve minden gyermeknek.

II. Motiváció:

Rövid beszélgetés a húsvétról. Készítettetek-e már otthon hímes tojást? Nálatok élnek-e még húsvéti hagyományok? Megmutatom a szülőföldünk híres hímes tojásait képeken.

III. Tevékenység:

1. Minden gyermek választ egy szép formájú levelet.
2. A levelet benedvesítem, hogy jobban tapadjon a tojáshoz.
3. A gyerekek ráhelyezik a levelet a tojásra, ügyelve arra, hogy simán feküdjön rá.
4. A levelet és a tojást együtt harisnyába tesszük, majd cérnával szorosan megkötjük.
5. A harisnyázott tojásokat hagymahéjjal együtt vízbe tesszük és.
6. A kihűlt tojásokat együtt kibontjuk, megnézzük a mintát.

IV. Hagyományőrző játék:

1. A fiúk elmondják a korábban megtanult locsolóverset.
2. A lányokat jelképesen meglocsolják.
3. Cserébe a lányok átadják a kész hímes tojásokat a fiúknak.

V. Tevékenység lezárása:

Mi tetszett a legjobban? Mit tanultunk ma a húsvétról és a hímes tojásról?

Mindenkit megdicsérek a szép munkájáért, figyelmességéért és részvételéért. A tojásokat hazavihetik, hogy otthon is meg tudják mutatni az elkészült ajándékokat.

Képmelléletek

1 sz. kép: Papírszövés a Forgolányi óvodában.

2 sz. kép: Papírszövés a Fertősalmási óvodában.

3 sz. kép: Elkészült munka, Forgolányi óvoda.

4 sz. kép: Elkészült munka, Fertőszalmási óvoda.

5 sz. kép: Csuhe baba készítés a Forgolányi óvodában.

6 sz. kép: Csuhe baba készítés a Fertőszalmási óvodában.

7 sz. kép: Elkészült a csuhé baba a Forgolányi óvodában.

8 sz. kép: Elkészült a csuhé baba a Fertőszalmási óvodában.

9 sz. kép: Agyag tányér készítése a Forgolányi óvodában.

10 sz. kép: Agyag tányér készítése a Fertőszalmási óvodában.

11 sz. kép: Agyag tányér díszítése a Forgolányi óvodában.

12 sz. kép: Agyag tányér díszítése a Fertőszalmási óvodában.

13 sz. kép: Ing díszítése a Forgolányi óvodában.

14 sz. kép: Ing készítése a Fertőszalmási óvodában.

15 sz. kép: Könyvjelző hímzése a Forgolányi óvodában.

16 sz. kép: Könyvjelző készítése a Fertőszalmási óvodában.

17 sz. kép: Hímes tojás készítése levélrátétes technikával a Forgolányi óvodában.

18 sz. kép: Hímes tojás készítése levélrátétes technikával a Fertőszalmási óvodában.

19 sz. kép: Baba pokróc szövés a Forgolányi óvodában.

20 sz. kép: Baba pokróc szövés a Fertősalmási óvodában.

21 sz. kép: Elkészült a baba pokróc a Forgolányi óvodában.

22 sz. kép: Elkészült a baba pokróc a Fertőszalmási óvodában.

Звіт подібності

метадані

Назва організації

Hungarian College of Higher Education Ferenc Rakoczi II Transcarpathian

Заголовок

Nagy Otilia

Науковий керівник / Експерт

Автор Ілдіко Гребі

підродіп

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

КП 1

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

КЦ

16233

Кількість слів

122917

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навісний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		0
Інтервали		0
Мікропробіли		0
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		16

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Копір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Копір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	https://karpatia.ma/karpatia/szines/a-salanki-hordo-hungarikum-a-celkeresztben/	22 0.14 %
2	https://vmek.oszk.hu/02700/02789/html/111.html	18 0.11 %
3	https://kallia.biz/antik-butorinesi-butorok.php	16 0.10 %
4	https://vmek.oszk.hu/02700/02789/html/111.html	14 0.09 %
5	https://vmek.oszk.hu/02700/02789/html/111.html	13 0.08 %